

LD6066

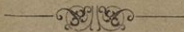
Poučeni
KONJEREJEC.

Knjižica

izdana in darovana

od štajerskega konjerejskega društva svojim društvenikom.

Maribor 1884.

Založilo štajersko konjerejsko društvo. — Tiskal Jan. Leon
v Mariboru.

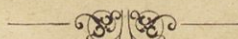

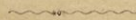
Poučeni
KONJEREJEC.

Knjizica

izdana in darovana

od štajerskega konjerejskega društva svojim društvenikom.

Maribor 1884.

Založilo štajersko konjerejsko društvo. — Tiskal Jan. Leon
v Mariboru.

106066

F2C 349/
1952

I.

Konjerejsko društvo štajersko.

Bilo je l. 1868. ko so vrli konjerejci za deželo Štajersko v Gradci osnovali konjerejsko društvo. Dali so mu nemško ime: „Verein zur Hebung der Landespferdezucht in Steiermark“, društvo v povzdigo deželskega konjerejstva na Štajerskem. Črtež društvenemu delovanju obsega 12 toček:

- I. Najprvo razdeli se vsa dežela na več konjerejskih okolišev ali okrajev.
- II. Društvo upliva, da se bode licenciranje privatnih žrebcev (pastuhov) in podpirovanje njihovih lastnikov z denarji (subvencijoniranje) vselej vršilo vestno.
- III. Pri odbiranju državnih žrebcev za razne žrebčarske štacije skuša tudi društvo uplovati.
- IV. Si prizadeva delati na to, da bode vlada le sposobne žrebce kupovala, ki so domačega plemena.
- V. Društvo bode uplivalo na razumno konjerejstvo na Štajerskem pa tudi na to, da se vzredijo polčistokrvna plemena konjska stalnih posebnostij, t. j. dobrih lastnostij ali svojstev, pa da se ohrani noriško pleme.

- VI. Upliva na to, da vlada državne žrebce daje v rejo konjerejcem, katerim se ob enem dovoli vsakemu nekaj subvencije ali podpore.
- VII. Na raznih mestih prireja premiranje konj.
- VIII. Pouzroči, da se upeljajo rodoslovni ali matični zapisniki za konje.
- IX. Skuša plačevanje za spuščanje žrebcev odpraviti in uvesti posebno žrebetnino, t. j. znesek v denarjih, ki bi se plačal od vsakega novo porojenega žrebeta.
- X. Nameščenje okrajnih živinozdravnikov.
- XI. Uplivanje in skrb za dobro podkavanje konj.
- XII. Pouk konjerejcem z besedo in knjigami.

To so glavne točke društvenega črteža. Vse to si je društvo postavilo kot cilj in konec svojemu delovanju. Moramo reči in vsak se lahko tega prepriča, da je društvo res vrlo delovalo in mnogo v prospeh našega konjerejstva storilo in dognalo. Razdelitev cele Štajerske na več konjerejskih okolišev pokazala je se jako srečna in praktična. Letos obvelja nova postava zastran licenciranja žrebcev, pri katerem sodeluje tudi konjerejsko društvo. Vlada pa zdato podpira lastnike privatnih žrebcev. Po vsej deželi nameščenih je državnih žrebcev in društvo sodeluje, kedar jih vlada kupuje od štajerskih konjerejcev. Skrb za umno konjerejstvo je dobro urejena. Kajti v posamezne konjerejske okoliše postavljajo le takšnih žrebcev, ki tje in za tamošnje kobile najbolj sodelijo. Jednako se postopa zastran privatnih žrebcev. Le takšni se licencirajo, ki so za dotični okoliš sposobni in prav. Vlada sedaj daje veliko večje število žrebcev privatnim konje-

rejcem v rejo in oskrbovanje, vendar je treba strogega nadzorovanja. Nekateri konjerejci namreč ne ravnaajo dovolj vestno z izročnim blagom. Premiranje konj izvršuje društvo v porazumljenji z vladinimi zastopniki državnega žrebčarstva in strogo po konjerejskih načelih. Jako obžalovati pa je, da so se morali rodoslovni ali matični zapisniki, l. 1876 z velikimi potroški začeti, zaradi vmemarnosti konjerejcev ustaviti. Plačo za spuščanje žrebcev jemljejo posestniki licenciranih, rejitelji državnih žrebcev in vodje žrebčarskih štacij. Pobiranje žrebetnine pokazalo je se presitnobno. Živinozdravkov je pa dežela sedaj v precejšnjem številu dobila. Ima 6 državnih in 14 deželskih živinozdravnikov. To je velika dobrota živinorejcem. Tudi gre društvu zahvala, da so kovače, ki znajo konje dobro podkavati, djali med deležnike koncesijoniranega obrta; podkovijska šola v Gradei je ostala, čeravno so jo uže popolnem zatreti hoteli; učencem priskrbelo se je 30—40 štipendij. Naposled je še tu omeniti, da so živinozdravniki dobili nalog paziti na podkovijske kovače ter v okom prihajajo vsem neredom.

Društvo izdaja list, kojemu je ime: „Der Pferdezüchter“. List izhaja vsaki mesec enkrat in objavlja mnogovrstne konjerejske sestavke. Izdalo je tudi več knjižic in poklicalo potovalnih učiteljev, ki so v raznih okrajih predavali o konjerejstvu. Ni torej društvu očitati, ako še zmiraj mnogo štajerskih konjerejcev za takšna poučevanja ne mara ter se drži starega kopita. Nasledek temu je, da kmetovalci ne dobivajo tistih lepih dohodkov, katerih bi lahko imeli od umnega konjarstva. Ljudje še vse preveč zrnja sejejo, premalo za živinorejstvo

marajo. Treba bilo bi tukaj premembe ter več krminskih rastlin pridelovati, občinske pašnike prirejati, bolje rabiti planinske pašnike, kder le mogoče, pametno polagati ovsa in sena v hlevih, tekališča žrebetom. To so glavni pogoji napredovalnemu konjerejstvu in trud ne bode zastonj.

S c. k. ministerstvom poljedelstva sklenila se je l. 1879 nagodba, vsled katere je društvo pooblaščno povsod zastopati koristi konjerejcev. Zatoraj se morajo ti v vseh konjerejskih zadevah obrniti do društva,

Vodstvo društva občuje z društveniki po svojih distriktnih predstojništvih. Vseh je sedaj 48. Do teh se naj vsak konjerejec obrne, kedar od društva kaj želi. Društvo šteje sedaj 820 društvenikov.

II.

Kako pridemo k dobremu konjskemu plemenu ali rodu.

Zadnja leta začelo je konjerejstvo znatnih dobičkov donášati: konje lahko prodavamo in cene so vedno lepše. Konjerejstvo vsled tega napreduje. Na to kaže vedno večje povpraševanje po dobrih žrebcih. Čedalje več kmetovalcev peča se s konjerejstvom. Zato je umestno, da začetnikom nekaj iz skušnje posnetih naukov na izbiro ponudimo. Tako bodo vedeli kako jim je postopati, da v začetku ne zabredejo v škodo, ampak pravo zadenejo ter pridejo precej k dobremu konjskemu plemenu ali rodu. Svetujemo pa konjerejcem začetnikom, naj tudi marljivo opazujejo in vprašajo starejše, skušane konjerejce.

Konjerejci so proti drugim živinorejcem veliko na boljšem, ker jim za samce ali starce, to je žrebce, skrbeti ni treba. Za te skrbi država. To se vrši na razni način: ali so po žrebčarskih štacijah nastavljeni „cesarski“ ali državni žrebci, ali se cesarski žrebci zasebnikom v rejo in oskrbovanje dajejo. Posredno podpira vlada konjerejce tudi tako, da jim žrebce licencira ali zasebnike konjerejce podpira (subvencionira), da vzdržujejo žrebce.

Čemur se pa konjerejec začetnik ogniti ne more, to je skrb za dobre kobile. Od teh je zavisno vse njegovo konjerejstvo, pa tudi ono celih okolišev in vse dežele. Dobra kobila plemenka je žlahten biser, lep kapital, ki veliko obresti donša po mladih žrebetih, premijah na razstavah. V 2—3 letih se kapital po 2—3krat dobi nazaj. Kako torej pridemo do dobre kobile plemenke?

Najbolje kaže dobro kobilo iti kupit. Toda to se ne posreči vselej in vsakemu. Lastnik dobre kobile bo jo težko hotel prodati, ali le po jako visokej ceni. In prav ima. Drugače ravna le tisti, ki je lehkomišljenec, ali v sili, ali ki vrednosti svoje kobile niti ne pozna. Arabski konjerejec dobre kobile ne proda. Žali Bog so naši konjerejci veliko bolj mehki proti zapeljivemu denarju, kakor paganski Arabje. Šploh pa od vrlega konjerejca bo dobra kobila vselej težko dobiti ali samo po visokej ceni. Vsled tega navadno konjerejci začetniki kupijo kobile slabše vrednosti in torej uže začetek novemu konjerejstvu ni dobro in srečno nastavljen.

Zato kaže drugo pot krenoti in ta utegne vsakako bolja biti, čeravno je več časa in potrpljenja treba. Nakupijo se namreč mlade žre-

bice za pleme. Teh je leži dobiti. Konjerejci so pogosto prisiljeni prodati žrebice, ker jim prostora zmanjka. Cena žrebicam navadno ni pretirana. Kupec naprej vidi, kakšno pleme mu utegne zaroditi, ker ima očeta in mater pred seboj. Mogoče je se tudi posvetovati s starejšimi, zvedenimi konjerejci.

Meseca avgusta in prve dni septembra odstavlajo žrebičke. Kder je lepo pleme, ondi se uže poprej pogajajo zastran cene mladim žrebičkam. Zato se moramo tudi uže poprej potruditi in po okolici ogledavati, kde bi mogoče bilo najti lepih žrebic. Preveč goldinarje stiskavati pa ni treba. Tukaj ne gre za nekaj goldinarjev, ampak za stotake in časih tudi za tisučake, za vse bodoče pleme na posestvu. Na stotine lepih žrebic nam pokupijo tuji kupčevalci vsako leto in jih odženejo v tuje dežele, na veliko škodo domačemu konjerejstvu. Doma zaostajajo slabše žrebice, ki polagoma skvarijo vse pleme ali vsaj ovirajo prizadevanja države in konjerejskega društva.

Vsakako pa mora mladi konjerejec takšnih kobil ali žrebic nakupiti, da so primerne žrebceem njegovega konjerejskega okoliša — Zuchtgebiet. — V tem oziru se mnogo greši. Da bi nekaj denarjev prihranili, kupijo kde kako malo, slabotno kobilče ali zdelano kobilo, navadno na Vogerskem, Hrvatskem ali konjskej dražbi, zlasti jim dopadajo zavrženi vojaški konji. Mislijo, da jim za dober zarod uže žlahtni žrebec potrebno dostavi, pa se varajo. Pogosto prihajajo na ta način prave konjske spake na beli dan. Kupci jih ne kupijo, za okolico ne sodijo, ostanejo torej doma in zaplodijo pleme, katerega ne more nihče popraviti ali le z največjimi stroški konjerejskega

društva in državne blagajnice. Tam kder redijo noriške konje, dalje v 3. in 5. konjerejskem okoliši zadenemo najčesče na takšne spake, plod krivega križanja plemen. Kazalo bi takšno napačno navkrižno ubrejanje celó prepovedati, ker je preškodljivo javnim koristim.

V 5. konjerejskem okoliši, zlasti v Savinjskej dolini, nahaja se mnogo in lepih žrebie in kobil. Kdor tedaj želi ondotno pleme ali rod omisliti si, naj se tje potruzi in tam nakupi dobrih živalij za pleme. Tisti ki posebno obrajtavajo težke konje noriškega plemena, naj potujejo v gornjo Mursko in Aniško dolino. Tam dobijo, česar želijo.

III.

Skrbeti je za snago v hlevih.

Čistega zraka potrebujeta človek in živad ravno tako, kakor zdrave hrane; pa skušnje le učijo, da se to premalo uvaža mej kmetovalci. Cela tropa boleznij ima svoj početek edino le v slabem hlevnem zraku. Po uzrokih bolezni povsod stikajo, le na okuženi, smradljivi zrak nihče ne zmisli. Če po zimi vstopimo v kakšno hišo na kmetih, nas hoče včasih kar na znak vreči, takšen sopuh nam puha nasproti. Kako pa imajo še le v hlevih? Pogosto je hlev sprva premajhen osnovan. Kmalu je v njem živini pretesno. Da se živinica ne prehladi, zapirajo vrata in okna in za prevetrenje so priprave nezadostne. Skozi par okenjakov se sprideni zrak ne more zamenjati z zdravim v tolikej meri, kakor bi treba bilo. Vrh tega še prerediti gnoj kidajo. Človek iz takega čada

kar hiti skozi dveri tavun in tedaj tem bolje Boga hvali za čisti, zdravi zrak, kder si zopet veselo oddehne.

Človek je pa svoboden, ima prosto voljo. Zato lahko iz okužene sobe beži tavun, ali odpre okna in dveri in vpusti čistega zraka. Ubo-ga živinica tega ne more. Z železnimi lanci pripeta je k težkim jaslím. Prisiljena stoji v okuženem zraku, ko bi tudi za zdravje in živ-ljenje šlo.

Reči moramo pa, da povsodi ni tako. Šte-jemo dokaj lepih in pametno postavljenih hle-vov, kder ne zmanjka ne dovoljne svetlobe in ne gorkote pa tudi zadosti zdravega zraka ne.

S tem pa še ne moremo zadovoljni biti popolnoma. Kajti gnoj izhlaplja neprestano več ali manje plinov, kedar se razkrojíva. Ti pri-padajo pa najboljšim gnojilom in je uže velika škoda, če v hlevu iz gnoja vha-jajo, kar nam smrad naznanja. Več ko jih se izhlapi, tem znatniša je škoda. Ker pa nikoli preveč gnoja ni, zato moramo tudi na to paziti, da se nam gnoj nikoli v hlevu ne kvari. Z drugimi bese-dami: skrbeti moramo, da ostanejo omenjeni plini v gnoji in ob enem bo tudi zrak v hlevu brezsmraden, neokužen, čist.

V dosego tega dvojnega haska služi nam lahko več sredstev ali pomočkov, ki storijo, da plini ostajajo v gnoji: ilovnata, prstena zem-lja, zmleti rujavi premog, šota, gips ali mavec. Govorilo, pisalo je se o tem uže mnogo pa us-pehov ni preveč videti.

Trohljiva prst je posebno prikladna, ker želno na-se vleče razne pozračne pline. Vendar te ni povsod dobiti v potrebnej množini. Zato priporočajo tem boljše drobno zmleti gips ali mavec. On potegne smradljive pline na-se tako,

da je zrak v hlevu vedno čist in zdrav, pa tudi jih ohrani za gnoj, kateremu se primeša in z njim vred na gnojišče spravlja.

V to svrho zadostuje 1—2krat vsaki den zmletega gipsa enakomerno potrositi pod žival na gnoj, pod eno živinče eno prgišče. Sredstvo je izvrstvo in po ceni. Dva centa zmletega gipsa je za eno žival na eno leto popolnem zadosta.

IV.

O poroštvi in poroštvenih napakah pri konjih.

Da se konjski kupci pri nakupovanju konjev prav pogosto prevarijo ali prekanijo, to se prav mnogokrat in rado zgodi.

Prevare ali prekane pri konjski kupčiji so mnogim konjskim prodajalcem dostikrat stvar, na katero so še radi ponosni in se z njo rekel bi, radi pobahajo. Take prevare so navadne celo v takih mojih, kateri imajo neko posebno občutljivost v vsem, kar se časti tiče, in katero občutljivost marsikteri teh plemenitih gospodov z življenjem plača.

Če se že posreči marsikteremu prodajalcu konjskega kupca v njegovi nevednosti in ne-skrbnosti o bistvu in (razseglosti) zunanjih vidljivih napak, ktere pa vrednost živinčeta znamenito zmanjšujejo, ali popolnoma na nič potegnejo, prekaniti, tako je to toliko lažje pri takih napakah, ki so od zunaj le zelo težko ali celo ne spoznati, ali pa, ki se le o določenih časih spoznati dajo in ktere celo strokovnjaki prav težko zapazijo. Take napake pa, ki se dajo prav lahko zatajiti, pa delajo konja

za namenjeno službo popolnoma nesposobnega in tedaj brez vse vrednosti, in jih je treba poznati.

Da se toraj konjska kupčija takih prevar obvaruje in obrani, je postavodajstvo, kakor se bode to pri naštevanji dotičnih oddelkov državnega zakonika določno in natanko pokazalo, vrsto napak ali poglobitnih bolezni imenovalo pri katerih, če se v določenem času (poroštveni obrok) spoznajo in se primerni koraki storijo, postava od te misli postopa, da so te napake ali bolezni že o času, ko se je žival od kupca prevzela, dokler je bila še lastnina prodajalčeva, v nji biti morale. Ta postavno misel imenujemo poroštvo in napake, pri katerih postava poroštvo prevzame, poroštvne napake ali poglobitne bolezni tudi cesarske ali patentne tadle.

Da se toraj konjski kupci škode obvarujejo, hočemo pod gornjim naslovom nekoliko sestavkov svojim čitateljem spisati in tukaj objaviti, ki imajo poglobitno ta namen, kupce s postavnimi naredbami o ti stvari, kakoršne pri nas na Avstrijskem veljajo (v drugih deželah so te naredbe zopet druge) soznaiti in jih podučiti.

Pred vsem se kaže potreba dotične paragrafe državnega zakonika od besede do besede navesti, kakor sledi:

§ 922. Če kdo ktero stvar na vrednostni način drugemu prepusti (proda), prevzame poroštvo, da izrečno pogojene ali običajno pri tem namišljene lastnosti ima in da se po bistvu (sklenjenega posla) prodaje ali storjenega dogovora porabiti in v korist spraviti more.

§ 923. Če kdo stvari lastnosti prilaga, katerih nima in ktere so bile izrečno ali po

sklenjenem poslu molče pogojene, kdor neobičajne napake ali bolenja stvari zamolči, kdor stvar, ki je ni več ali tujo stvar za svojo izdaja, kdor po krivem trdi, da je stvar za katero odločeno porabo sposobna ali da je tudi navadnih napak ali slabosti prosta, ta mora, ako se nasprotje pokaže, za njo porok biti ali za njo dober stati.

§ 924. Ako živina v štiri in dvajsetih urah po prevzetji zbolí ali pade, se namišlja, da je žival že pred prevzetjem bolena bila.

§ 915. Ravno tista namisel velja: 1. Ako se v osmih dnevih pri svinjah ikre in pri ovcah garje ali če se pri njih v dveh mesecih metljaji na plučih in metljaji na jetrih pokažeje; 2. Ako se pri goveji živini v tridesetih dneh po prevzetji pojatnica ali tako imenovani francozi najdejo; 3. Ako se pri konjih in tovorni živini (oslih, mulah, mezigih) v petnajstih dnevih po prevzetji kužna smolika, smrkelj in naduha ali pa v tridesetih dnevih tiščavka (neumni kolar) kožna črvivost, opornost (štatljivost), jasna slepota ali mesečna slepota zapazi.

§ 926. Od te postavne namisli pa (§§ 924 in 925) more prejemnik take živine le takrat porabo delati, ako je prodajalcu ali poroštvniku opaženo napako brž naznanil ali v njegovi nenazočnosti krajni sodnji ali strokovnjakom naznanil in stvar pregledati dal, t. j. očigled vzeti dal.

§ 927. Če pa je prejemnik to previdnost zanemaril, pristoji dokaz, da je živina že pred sklenjeno pogodbo hibna ali napačna bila. Vsakako pa stoji tudi prodajalcu dokaz odprt, da je grajana napaka še le po storjeni izročitvi nastala.

§ 930. Ako se stvari po črez t. j. kakor stojijo in ležijo brez štetja, mere in vage izročijo, prodajalec, razun v tem slučaju, da je od njega ktera po krivem napovedana ali da od prejemnika pogojena lastnost manjka, za na stvari najdene napake ni odgovoren.

§ 942. Ako je pomanjkljivost, ki poroštvo provzročuje take sorte, da se ne da več odstraniti in da redno porabo stvari zaprečuje, more prevarjenec popolno razrešitev pogodbe, ako se pa to kar manjka n. p. na meri in vagi, nadomestiti dade, le ta nadomestek — v obeh slučajih pa tudi nadomestek nadaljšnje škode in če je drugi del krivično ravnal, tudi izgubljeni dobiček tirjati.

§ 933. Kdor poroštvo tirjati hoče, mora svojo pravico, ako se nepremakljive reči tiče, v treh letih, ako se pa premakljive reči tiče, v šestih mesecih veljavno storiti, sicer pravica ugasne.

§ 934. Ako pri dvoje strank obvezavnih poslih jeden del še polovice tega, kar je drugemu dal, od tega na splošni vrednosti dobil ni, daje postava oškodovanemu delu pravico pogodbo vzdigniti in stvari v prejšnji stan nazaj postaviti. Drugemu delu pa stoji naprej, posel s tem po konci vzdržati, da je pripravljen pomankanje do splošne vrednosti povrniti. Neprava razmera vrednosti se po času sklenjene pogodbe določuje.

S temi paragrafi hoče državni zakon to povedati, kar si naj lastniki živine v živinski trgovini prav dobro prevdarijo in zapomnijo. K §§ 922 in 923: Je dvojno poroštvo, postavno in pogojeno. V dveh sledečih paragrafi so primerljeji navedeni, v katerih postava poroštvo

prevzame in kako dolgo trpi t. j. tam je tudi poroštveni čas ali obrok natanko naznanjen. —

Kupec si more pa tudi izgovoriti, on si more čas tudi določiti, v katerem prevzeta živina določene lastnosti in opravilno sposobnost imeti mora, in katerih napak in razvad imeti ne sme. —

Tu pa je treba, da se ta pogodba, to pogojeno ali izgovorjeno poroštvo javno, vsaj pred dvema pričema, naj bolje seveda pismeno s podpisom dveh prič med kupcem in prodajalcem sklene; kajti sicer to pogojeno ali izgovorjeno poroštvo pred sodnijo nima veljave. Ne prejde skoro den, ktereга bi živinski kupci, zlasti pa konjski, tega ne morali skusiti. — Kupec se navadno s tem zadovolji, da mu prodajalec pri sklepanji kupčije zagotavlja, da je konj zdrav, za vse službe sposoben in da on, prodajalec, za vse primerljeje dober stoji ali mu je porok. — Nekoliko dni po prejemu pa opazi kupec, da konj nerad je, da ima drizko, da je kruljav, da ima jasno slepoto, da jasli grize in riga, da binca, da se ne pusti snažiti in podkovati itd. itd. Kupec s kupom ni zadovoljen, zahteva razrešitev pogodbe, v kar pa prodajalec neče privoliti. Pride do pravde, katero kupec izgubi, ker si ni določenih napak in razvad izgovoril, ker je opustil kupčijo pismeno ali vsaj pred pričami skleniti in po navadnem sodnijskem običaji sodnik tožnika odvrne, ker se njegov primerljej postavnemu poroštvu po §§ 924 in 925 ne da podvreči, pogojenega ali izgovorjenega poroštva pa za navzoče napake in hude razvade ali celo ni ali pa se ne da dokazati. Tožnik mora oporekovano živinče obdržati in vrh tega še sodnijske stroške nositi.

K §§ 924 in 925: Tukaj se, kakor rečeno, postavno poroštvo in poroštveni čas natančno določuje. § 925 določuje bolezni, pri katerih postava poroštvo prevzame, to hoče reči, da postava pravi, da so te poroštevne pomanjkljivosti, ako so bile v dostavljenem poroštvnem času spoznane, že pred časom prejema navzoče v živini, ako se prodaleu ne posreči nasprotno dokazati.

Po § 924 velja ta trditev za vsako napako, vsako razvado, naj je še tako majhna, če se le v prvih 24 urah, odkar je živina v resnično posest kupčevo prešla, spoznala in grajala. Te napake se tudi z besedo „ponočne škode“ poimenujejo, ker ima postava zaradi kratkosti posesti menitev: grajana pomanjkljivost je bila že pred prejemom v živini navzoča, če prodajalec nasprotja ne dokaže, da je napaka še le po prejemu nastala. — Ta dokaz pa bode prodajalec le v prav redkih slučajih uprnesti mogel.

Po § 926 se mora v določenem poroštvnem času tedaj pri ponočnih škodah v 24 urah, pri določenih postavnih napakah pa (§ 925) v izgovorjenem poroštvnem obroku očigled vzeti (reč se mora od strokovnjakov in od sodnijskih oseb pregledati). Ako prejemnik ta obrok zamudi, sicer svoje pravice s tem še ne izgubi, ali po § 927 more zdaj on dokaz prinesiti, da je živina že pred prejemom z napako obložena bila.

Stvar postane s tem še bolj zamotana, da vsakokrat tudi prodajaleu dokaz odprt stoji, ker je napaka še le po izročitvi nastala.

Tedaj je zelo nasvetovati, da se predajavec ali izročitelj, če mogoče, o tem obvesti, predno se očigled vzame, namreč pred preiskavo,

da je naznanjena ali namišljena napaka tudi v resnici navzoča. Marsikteri živino takoj nazaj vzame; kajti on neče stroškov, ki jih jemanje strokovnjaškega spoznanja provzročuje, in on neče, da pride živina slasti konj zaradi napak ljudem na jezike. Če se je pa stvar enkrat na debeli zvon obesila, potem postaja pomirjenje vedno težavnejše, se včasih ravno na ti okoliščini razbije ali se prejemniku vsaj stroški za jemanje očigleda odrekajo.

Še le tedaj, če zaradi prekratkega časa ni mogoče prejemnika obvestiti ali če ta o pogodbi in pomirjenji nič vedeti noče, mora prejemnik očigled tudi brez predajavca vzeti dati, ako noče dobrote postavnega poroštva izgubiti in na §. 927 zavrnen neče biti.

Ako so pa razmere take, da se očigled ne pred krajno sodnijo, ampak pred strokovnjaki vzeti mora, morata vsakokrat dva strokovnjaka posredovati in spričevalo podpisati. Spričevala, ki nosijo le podpis jednega strokovnjaka, se od sodnije navadno zavržejo. Kot strokovnjaki v poroštvenih prepirih pa veljajo le diplomirani živinozdravniki ali živinozdravni kovači, ki so si svoje diplome na Dunajski živinozdravilski šoli pridobili.

Drugi posamezniki pravoveljavnih spričeval ne smejo spisavati in dajati.

K § 930: Ako se živina po črez ali po prek predaje in se cena za posamezno glavo ne določuje ali če se je, kakor se to pri konjski kupčiji rado večkrat godi, s konji vred tudi oprava ali vozovi zabarantali in se posameznim delom vrednost ni določila in če je med njimi takih, kateri prejemniku niso po volji in ga graja, tako se grajanje raztega na vse, kar se

je čez prevzelo. Dobro je toraj posameznim vsem kosom pri prejemanji v nagodbi vrednost določiti.

Po § 932 so napake pri živalih take, ki morejo celo nagodbo razrešiti in živad se nazaj dati, kakor je to pri pogojenem in postavnem poroštvu po §§ 922 do incl. 925, ali pa je predmet pod polovico običajne vrednosti razvrednoten in predajavec je sodnijsko zadržan običajno vrednost povrniti, ako mu ni bolj po godu celo nagodbo razrešiti. Tožba se v prvem slučaju imenuje „spreminjavna tožba“ v drugem „pomanjšavna tožba“.

Po sodnijskem postopanju mora sodnijske stroške pravilno tista stranka nositi, ktera pravdo izgubi, ali kakor se izrazujejo, stvar zapade. V posebnih primerljajih se stroški med stranke porazdelijo.

Po § 933 zastarajo poroštvne pomanjkljivosti pri živini v 6 mesecih. Kdor toraj zaradi kake živine spreminjavno ali pomanjšavno tožbo pri sodnji napeti hoče, mora to v polletu po prejemu živine storiti. Najbolje pa je tožbo tako kmalo kar mogoče napeti. — Naj pa nikdo ne misli, kdor ima živinozdravniško spričevalo v rokah, da je z njim izid pravde tudi že odločen. Take pravde trpijo včasih leta in leta in so kakor navadno ljudje pravijo, prava „odvetniška krma“. In vendar se taka pravda brez odvetnika še peljati ne da. Najbolj pa se mora tukaj svariti pred tako imenovanimi zakotnimi odvetniki. Živinozdravniško spričevalo pa le daje dokaz, da je v onem trenutku, ko se je očigled jemal, dotično bolenje navzoče v živinčetu bilo, kar se pa še tudi pogosto taji, zlasti če zanesljivost strokovnjakov ni bila zadostivna. O času obstajanja bolenja, kar je

prav za prav poglavitna reč, pa vladajo le namisli in sodnik je dostikrat primoran si z drugimi izpovedvami zapriseženih prič pripomagati.

Težave dela tudi prepirani predmet sam. Mora se v dobrem stanu vzdržati; drugače zahteva dostikrat obsojeni nasprotnik, da se predmet v prejšnje stanje spravi, v katerem je bilo pred prejemom, in začne novo pravdo. — V težavnih slučajih je toraj svetovati, živino z dovoljenjem sodnije tretji osebi v oskrbovanje prepustiti, kar včasih mnogo denarja stati more.

Tukaj gre še omeniti, da vse to, kar je bilo o poroštvu rečeno, ne velja samo pri nakupu, ampak tudi pri zamenjavi in vsaki spremembi v posesti

Po § 925 državnega zakonika so za konje in tovarno živino (osle, mezge, mule) sledeče poroštvne pomanjkljivosti za trdno postavljene in sicer s petnajstdnevnim poroštvnim obrokom: Tiščavka ali neumni kolar, črviva opornost ali štatljivost, jasna slepota in mesečna slepota.

Tu kjer gre za podučenje navadnega konjskega lastnika in za obrambo tega proti navadnim pri konjski kupčiji običajnim prevaram, se ne more tirjati, da bi se o bistvu in preteku poroštvnih pomanjkljivosti na široko razpravljalo in podučevalo, ampak v sledečih sestavkih se bode o tem le toliko reklo in povedalo, da sploh kaj ve o poroštvnih pomanjkljivostih, o prikaznih, ktere sum na te vzbudijo, o sredstvih, ki se rabijo, da te prikazni za nekaj časa vzbudijo ali preminiti naredijo, da potem skušenega živinozdravnika pokliče in se od njega o pravem stanju napačnosti podučiti da in si tako mogoče največ gotovost

zadobiti prizadeva. Konjski lastniki bi sploh dobro storili, in mnogo prepirov in denarja in jeze bi se prihranilo, ko bi jim ne bilo pretežavno predno se kupna ali zamembina nagodba konjska sklene, nasvet živinozdravniški poiskati ali izvedenega živinozdravnika za svet povprašati. —

V.

Sumljiva ali kužna smolika in smrkelj.

Smrkelj je konjska bolezen, neke posebne narave za konjsko pleme in za človeka okužljiva. Ta bolezen je s tem naj bolj označena, da se vsled nje narejajo po raznih kožnih tekarnicah gumpice, iz katerih s časom nastajajo zagnjide.

Po nazorih, kakoršne imajo zdravniki dan današnji o ti bolezni, narejajo se te gumpice ali koj s početka ali pa pomalem gumpica poleg gumpice na različnih organih ali telesnih delih in po različnosti teh zagnjid se tudi o različnih podobah smrkeljna govori. Naj navadnejše nastanejo zagnjide v slezasti koži dihal naj rajše v nosne in postranske votline, v pljučno in kožno tekarnico, zato se zdaj govori o smrkeljnu v nosu, v pljučah in v koži. Kožni smrkelj je ista bolezen, katera se je prej kožna črvivost ali črv imenovala in o kateri se bode pozneje govorilo, ker je ta bolezen posebna poroštvena pomanjkljivost.

Sum na nosni smrkelj morajo sledeče prikazni obujati:

1. Iztok iz nosne votline. Iztok se more sicer iz obeh nosnih ljukenj goditi, naj večkrat pa se samo iz jedne nosnice cedi. Izteklina

more biti vodena, sležasta, gnojna, grde barve in smradljiva, s sokrovico pomešana, mogoče je pa tudi, da čista prava kri iz nosnic pri-teka. (Nosno krvavenje). Gnojna in sokrvična izteklina in nosno krvavenje obuja sum na smrkelj v hudi meri.

2. Posebne otekline v limfnih žlezah v grlu. Te otekline so po orešje ali jajčje debele, trde, nejednake, mrzle in ne bolijo. Žleza sedi navadno na strani, se da težko pregeniti in je večidel na čeljusti priraščena.

3. Na nosni žlezni koži so gumpice, zagnjide, brazge. Gumpice so večidel majhne, kakor proseno zrno debele, žoltaste, skoraj mehke, z rudečim robom obrobljene. Zagnjide so ali tako velike ko gumpice, ali pa velike, globoko zajedene, v obeh slučajih pa z nepravilnimi, debelimi, salastimi robovi obdane, imajo neravno, salasto dno in lahko krvave.

Brazgotine so odebelele, mazolaste, trde in zvezdi podobne. Žlezna koža, ki se med gumpicami, vrezi in brazgotinami nahaja, je bleđa, vzrahljana, valjčasta in od posodice prevlečena, ki so zelo raztegnjene. Če se te spremembe na žlezni koži brž v začetku nosne votline nahajajo, kjer jih je mogoče videti ali s vtaknjenim prstom ošlatati, imenuje se ta prikazen izrečen smrkelj. Ker se pa vse te prikazni visoko gori v nosu na žlezni kožici nahajati morejo in se po času razvijajo, more toraj žival že dolgo časa smrkljiva biti in druge živali in ljudi okužiti in vendar se ji spodaj na začetku nosne votline smrkljivost še vedno nič ne pozna. V takem slučaju se smrkljivost živali pozna na nosnem iztoku in na posebni oteklini slez. In tu se pravi, da ima žival sumljivo ali kužno smoliko in da se iz

te more pravi smrkelj izcimiti. Ako se nahajajo istodobno tudi otekline v koži, tako je žival toliko bolj gotovo na smrkeljnu bolena.

Varovati se je pa treba z ranami na roki ali v obrazu smrkljivemu konju blizu priti. Če se hoče nosna votlina preiskati in prst v njo vtekniti, tisti ki to dela, se ne sme ravno pred konja postaviti marveč ob stran. Pri takih preiskavah živali večidel prsnejo ali kihnejo in zgoditi se more, da smrkljevi gnoj preiskovalcu v oči, v usta ali na ustnice pade in ga samega tako lahko okuži.

Sum na smrkelj v pljučah se more vzbuditi, ako ima žival suh in sopljiv kašelj, to pa tudi takrat, če ta kašelj ni s težavnim dihanjem v zvezi, dalje tudi takrat, če konj vkljub dobri postrežbi in klaji vedno bolj in bolj vzhujšava in vzrevneva, če mu je dlaka krhka in suha in če je svojo svetlobo skoraj popolnoma izgubila. Sum bode toliko večji, če se more izvedeti, da je bil dotični konj s smrkljivim konjem ali vsaj smrkljivosti sumljivim konjem kje koli v kaki dotiki in da je potem začel težavno dihati.

Goljufije, ki se pri smrkeljnu godé in proti katerim se treba varovati so:

a) Sredstva, s kterimi se nahajajoči smrkelj more skriti, kakor:

1. Skrbno in marljivo čedenje in umivanje nosnih votlin, kihanje in obrizgavanje znehljivih pomočkov, dajanje kihovnih sredstev neposredno pred prodajo.

2. Vtikanje ljuknjičastih in mehkih stvari vmivavne ali kopavne gobe, bate, tulja v dotično nosno votlino.

3. Izluščenje smoličnih gumbic v grlu.

4. Odpravljenje gumbic in vredov na nosni žlezasti koži po mehaničnih ali kemičnih sredstvih s praskanjem z nohti, z mazanjem z ostro mažo, jeternim oljem itd.

5. Vribanje z ostrimi rečmi limfnih zlez v grlu, da se na videz nova zlezna oteklina ali gnojenje na njih povzroči, kakor je to pri nedolžni smoliki videti.

b) Sredstva, s katerimi se more smrkelj na videz povzročiti ali v prevaro ga napraviti:

1. Naprava vnetja na nosni žlezni koži z ranami in razdražljivimi sredstvi, da se z njimi iztok iz nosa naredi.

2. Umetno napravljanje vredov z istimi sredstvi.

Poslednje ravnanje se more goditi, če kdo konja kupi in ga potem kup griva, da si tako dobi pretvezo, kupljenega konja prodajalcu nazaj dati.

VI.

Naduha.

Pod naduho, nadušljivostjo, razsajavnostjo razumevamo dolgotrajno, brezmrzlično vendar pa delovanje konjevo zelo ovirajočo težavo v dihanji. Naduha ni nobena odločna podoba bolezni, ampak zbor betežnih okolščin, ki imajo svoj sedež v dihalih, v senci, v trebušni votlini in so si le v tem slične, da živali težko diha.

Po bistvenih prikaznih dan današnji dvoje sort nadušljivosti razločujejo.

1. Prava naduha ali težavna dihavost in 2. tako imenovana žvižgavna naduha.

Zdravi konj, če mirno stoji in ni spehan, se v jedni minuti 10—15krat oddehne. — Oddihavanje se tako godi, da se trebušni del okoli lakotnic počasu in polagoma vzdiguje (vdihavanje), na to sledi bolj naglo vgreznjenje pobočnih delov trebuha (izdihavanje) in na to sledi za mal trenutek prenehljaj. Jedenkratno vdihavanje in izdihovanje se imenuje oddih ali oddihljej. — Ako se pa konj bolj naglo goni in se vpreženi bolj močno napenja, se število oddihov množi na 30—40 v minuti. Oddihavanje se tu godi tudi z močnejšim vzdigovanjem in pogrezovanjem pobočnih delov telesa tako, da se lahko opazi in vidi, brž pa ko večje napenjanje preneha, umiri se tudi oddihavanje in v preteku kakih pet minut postane po številu in kakovosti zopet popolnoma pravilno.

Ako ima pa konj navadno podobo nadehe, tako se že, ko mirno stoji, kaže, da se težko oddihuje. Vdihavanje je bolj težavno in se godi z močnejšim vzdigavanjem pobočnih delov. Izdihavanje pa se deli, kakor se pravi, v dva trenutka. Prvi trenutek se godi zelo naglo in brez prestanka, na kar prav kratki odmor sledi, pri brž sledečem drugem trenutku nastane močno, rekel bi krčevito vlečenje notertrebušnih sten, pri katerem delu se konci reber močno na noter potegnejo, tako da se zgoraj na obeh straneh po boku žlebi napravijo, kateri se nadušni žlebi imenujejo.

Ako se pa taki konji bolj močno na delo priganjajo, tako se jim težava v dihanji, ki je jim v mirnem stanju jedva poznati, v kratkem času izredno pomnoži. Število oddihljev po-

skoči na 40—50 v jedni minuti, dihanje postane prav težko, močno tolčečo, prostori med rebri so močno na vnoter potegnjeni, nosnice in nosni vhodi stojijo široko odprti, ritnik reži in se naprej in nazaj pomika, srce tolče. Konji se ustavljajo, se s prednjima nogama na široko razkrajijo in začnejo še le mirneje dihati po kakih 10—15 minutah. Ako se taki konji neusmiljeno k daljšemu delu priganjajo, zgrudijo se na tla, kakor mrtvi obležé in pridejo še le po nekoliko časa zopet k sebi. — Konji, ki imajo tako imenovano žvižgavno naduho in v mirnem stanu čisto nobene težave v oddihavanju ne kažejo, začnejo brž ko se jamejo gibati, sopsti, žvižgati, bučati in hrodsti, kar se že na 30—40 korakov daleč slišati more. — Od drugih prikaznih te poroštvene pomanjkljivosti, ki jih pa nestrokovnjak ne more izkazati, je le še kašelj omeniti, ki le redkokdaj manjka in je celo posebne nature.

Ta kašelj je namreč prav rahel, nekrepek, votel kakor glas kakega bobna, včasih tudi krehajoč in hripav. Ta kašelj napada živali pri gibanju, včasih tudi v hlevu po klaji in pijači in se da s pritiskom na grtanec tudi lahko vzbuditi. — Če kdo tak kašelj pri katerem konji sliši, je sumnja, da je tako konj nadušen, popolnoma opravičena.

V obče je pa spoznanje naduhe med vsemi poroštvenimi pomanjkljivostimi naj lažje.

Zamemba bi bila le tedaj mogoča, če bi bolenje, ktero je naduhi povod, bilo akutno, to je naglo preminoče in ozdravljivo. Konjski kupec, lastnik ali zdravnik mora toraj naduho in težavno dihanje pri konji naj poprej spoznati, potem pa tudi na to svojo pozornost

obrniti, ali ima dotični konj tudi mrzlico ali trešljiko ali ne in da vidljive zlezne kožice, posebno one v nosni votlini, niso rudeče ali vroče.

Goljufije pri konjski kupčiji gledé naduhe se pogosto godijo in sicer:

a) Sredstva, ki sapno težavo manj očitno narejajo.

1. Močna sredstva, ki provzročujejo drisko. puščanje krvi.

2. Odtegnjenje senokošnje suhe krme in pokladanje zelene krme: trava, detelja, korenje, zdrobljeno zrnje, otrobi, broke, krompir, odtegnjenje krme in pijače, dajanje špeha.

3. Ostra vribanja, potegnjenje lasnih vrvic, vtikanje usnja, da se tako akutno ali naglo bolenje na videz napravi.

4. Opuščanje vsega težkega dela in močnega gibanje pred predajo.

5. Dalje je treba še omeniti, da se naduha le v vroči letini in o toplem vremenu močnejše prikazuje. V jeseni, po zimi in spomladi in sploh o hladnem vremenu se ta bolezen lažje zataji in skrije.

b) Sredstva, ktera naduho na videz provzročujejo:

1. Krakto, ostro obuzdanje, tesni ogoltni jermeni, tesna oprava, tesni komati.

2. Zamašenje jedne nosnice s kopalno gobo ali grobim predivom.

3. Pokladanje obilne in napihavne klaje.

4. Vlivanje metude ali jesiha.

Nasvetuje se tedaj pri kupovanji in nekateri dni po nakupu konje gledé naduhe poskusiti. V dosego tega pa ne zadostuje opazovanje v hlevu; živali morajo tudi delati; ježni

konji se morajo jezdit, najboljše glavo jim na krotko pustiti, uzde zvezane, da glavo močno na vzdol držijo. Tako se na goltanec močno pritiska in zvižganje in hropenje je lahko narejeno.

Pri tem naj se gleda na to, da se konj v mogoče tesnem krogu goni, v katerem opazovavec stoji in konja in jezdeca vedno v očeh ima. Ako se vse to jezdecu samemu prepusti, tako oddirja v močnem diru z mesta, jezdi naravnost naprej, pozneje v močnem diru popusti in v koraku nazaj prijezdi in opazovavec od konja niti videl niti slišal nič ni, dokler da se konj zopet umiri.

Pri vpregi v voz je prav dobro dotičnega konja z drugim konjem, ki je pa gotovo zdrav, vkup vpreči in ž njima z nabasanim vozom na vzgor peljati.

Take poskušnje se pa ne smejo samo nekaj minut, ampak naj manj pol ure narejati. Pri žvižgavni naduhi trpi navadno tako dolgo ali še dalj časa, dokler da se bolenje očividno na dan prikaže.

VII.

Norost tudi tiščavka imenovana.

Ta poroštvena pomanjkljivost je kronična, brezmrzlična navadno neozdravljiva možganska bolezen, ki se kaže v motenji samozavestja in prostovoljnega gibanja in pa v zmanjšanji občutnosti in sprejemnosti raznih mikov. Potem takem dajo sledeče prikazni sklepati na pričnočnost norosti ali tiščavke.

Konji stoje s pobešano glavo ali jo na kako reč opirajo, n. pr. na jasli ali na skledo,

na voje ali na kaj druga; navadno obračajo glavo v kaki temen kot. Oko na pol meži, kakor da bi žemalo in gornja očesna obrv je vsačih otekla. Pogled je strm, in top in očesna punčica močno razširjena. Očesa so krčevita, nšesa na viš strleča ali pa je jedno uho naprej drugo pa nazaj in na zvonaj obrnjeno, kar daje konju silno bedasti pogled.

Zdi se kakor bi poslušivali, kar pa ni res, ker so včasih za naj silnejši ropot neobčutni.

Sicer je konj prav pazljiva stvar in naj manjši šum ga že iz globokega spanja vzbudi. Ves je zdramljen in ves živ med tem pa ko je konj na tiščavki bolen ves top in ne čuje če se hlevna vrata odprejo in če se mu človek približuje in se še zmeni ne, da si ravno ga človek z močnim glasom pokliče. Tak konj nima nobene občutnosti, se potrpežljivo pusti za ušesi praskati in za nje poprijemati. Če mu stopiš na bincelj, če ga dregneš s prstom ali ostrogo v lamp, če ga trdno zgrabiš za telesne dele, ki so zelo živčeviti in tedaj zelo občutljivi, se ne gane. Celo stari, hladnokrvni, manj dražljivi pa zdravi konji so na takih mestih zelo občutljivi in se ne dajo radi za nje pošlati ali potipati.

Prav poseben pa je način kako se tako boleni konj postavlja in pa hodi. Navadno stojijo taki konji tako, kakor zdravi konji ne stojijo.

Noge imajo široko razkoračene ali pa jedno prednjih nog daleč naprej postavljeno, stopajo z jedne noge na drugo, in dalj časa tako stojijo. Ko gredó, tekó ali silno naprej ali pa se z vso težo v opravo opirajo in z glavo ob napotja tiščijo tako, da si dostikrat na

očesnih in ličnih kosteh kožo odrgajo. Vpreženi vlečejo drugega ž njimi vpreženega konja naprej, da se jim ni mogoče vstavljati in če se silijo, da bi se ustavili, jih ni mogoče do tega pripraviti. Bič in prijazen opominj vse je zastonj in bolj ko jih kdo sili odjenjati, hujše naprej silijo.

Upor postaja vedno hujši in zgodi se, da konji popolnoma vzdivjajo, se na zadnje noge postavljajo, okoli sebe grizejo in bijejo, včasih se vržejo na tla in tu okoli sebe mahajo. Ta stan bolezen se imenuje divja norost.

Divja norost se včasih vzbudi iz naj globokejše topoglavosti po hudem ropotu, močnih solnčnih žarkih, ki nagloma zadenejo na oko. Brž po hudem napadu vzdivjanosti se pogreznejo živali zopet v poprejšnjo trdoglavost nazaj. Ako so noroglavi konji samim sebi prepuščeni in svobodno okolo hoditi morejo, tako se zgodi, da se v kolobar sučejo, z glavo omahujejo, se zadevajo v lastne noge in se sami na razne načine vdarjajo in ranijo.

Zato so garje, kraste, odrta koža in rane gledé tope norosti vedno sumljive prikazni. Taki konji imajo vsakokrat posebno hojo:

Noge vzdigajo visoko in jih nekako šlataje na zemljo postavljajo, kakor da bi po vodi ali pesku hodili. — Prav čudno se ti boleniki pri jedi in pitji obnašajo. Senene klaje od zgoraj iz lojtre navadno ne jemljejo; nasproti pa klajo iz jasli ali iz školjke ali od tleh prav radi pobirajo. Zrnje iz jasli ali školjke jemljó s polnim gobcem in hlastvo.

Kakor pri seneni klaji tako tudi pri zrnji nekoliko požvečejo in potem zopet prestanejo, živali ostajajo topoglave in morajo krmo ne-

žvekanjo dolgo časa v gobci držati, dokler da se jim po slinah razmočena sama iz gobca poceja.

Kedar taki konji pijejo, vsikdar glavo globoko nad nosnice v vodo vtikajo, in jo še le nazaj potegnejo, ko so prisiljeni to storiti, ker nimajo več sape. Žila in dihanje je zelo počasno, žila vdari po 28, tudi le po 24krat v minuti, oddihne se pa bolni konj le po 10 do 8krat v istem času. Glava je hladna, vidne zlezne mreže na glavi, t. j. vezna mreža v očesu, zlezna mreža v gobci je blede, toplina nepo-
višana.

Bolezinski prikazni pa niso vsakokrat v jednaki meri navzoče in vidljive. Ako je vreme bolj hladno, ako je žival bolj pri pokoju, bolj pičlo krmljena, po puščanju na žili in po močnejši driski slaba, je mogoče, da te bolezenske prikazni tako nazaj stopijo, da jih je lahko prezreti. Zato pa je dobro, konje, ki so sumljivi norosti ali tiščavke, ne le v pokoju in v hlevu preiskovati in opazovati, ampak tudi na prostem vprežene ali pod jahačem. Pri tem opazovanju in preiskovanju morajo tako dolgo delati, da se vznemirijo ali kakor se reče, vgrejejo, potem še le prikazni motene delavnosti v možganih na dan stopijo.

Nestrokovnjak prikazni motene delavnosti v možganih navadno imenuje z besedo „norost“ ali „tiščavka“ in ima vsaki primerljivej za poroštveno pomanjkljivost. To je pa krivo. Postava pozna le pravo norost ali tiščavko za poroštveno pomanjkljivost, t. j. izraz ali pojav kroničnega zboljenja v možganih, topoglavosti konja, ki se navadno nikdar več ne ozdravi, marveč je tako bolna živina za delo nesposobna in za vse okoli nje zelo nevarna. Konj

tédaj ne sme imeti mrzlice, glava ne sme biti vroča, imenovane zlezne mreže na glavi ne smejo biti rudeče in njihova toplota ne večja od navadne. Te zadnje prikazni pomenjajo vsakokrat akutno, t. j. naglo pretekajoče stanje, ki se pa še vedno popolnemu ozdravljenju umakniti more.

Krvni natok v možgane (divja norost ali divja tiščaka), vnetje možganov, to je bolenje, ki je vedno s takimi pojavi motjene delavnosti v možganih zvezano, kakor navadna norost ali tiščavka.

Ali te so akutne ali nagle bolezni in naglo pretečejo, da se ravno ne da tajiti, da se iz njih kot naslednja bolezen, topa norost ali tiščavka, izcimiti more in res tudi navadno izcimlje. — O tem pa more le izkušeni živinski zdravnik v danem primerljivi pravo sodbo izreči.

Prevara se more tudi provzročiti po ostrupljenji z narkotičnimi, t. j. omanljivimi strupi, po drugih boleznih v krvi, po omotici, po božjasti, pri mladih konjih z dobivanjem ali menjavanjem zob in po omamljenji vsled dolge vožnje po železnici.

Goljufije, ki se pri kupčiji s konji vsled tope norosti ali tiščavke godijo, so :

a) Sredstva, ki to bolezen zakrivajo :

1. Močne črevesne iztrebe, močno puščanje na žili, dražila na koži. Poslednja popuščajo za seboj nage brezdladne prostore in ranine proge na vratu in prsih, in spredaj kamor se taka dražila navadno pokladajo.

2. Hladno držanje, bivanje na prostem, pičla pa lahko prebavljiva krma.

3. Bič in ostroge, vtikanje popra v zadnjico kratko pred prodajo.

4. Vplahoglavljenje živali, da se ne pusti za glavo prijeti, izstriženje ušes, bodenje v ušesa in bincelj z iglami.

Po sredstvih, kakor smo jih pod št. 3 in 4 navedli, postanejo konji pazljivejši, znotraj v ušesih na bokih in na binceljnu, na nogah pa bolj občutni.

b) Sredstva, po katerih se topa norost ali tiščavka na videz nareja.

1. Dajanje narkotičnih, t. j. omamljivih zdravil.

2. Močnejše priganjanje živali na delo in s tem narejeno utrujenje starih, medlih in lenih živali.

V obeh slučajih a in b se toraj naj počaka, da pri naravni strežbi in porabi živali nekoliko dni preteče, pri čemur se konj opazuje in skuša natanko v hlevu in pri vsakem gibanji, kakor je bilo gori povedano. Zato je 30 dni poroštvenega časa, tedaj več ko zadosti časa.

VIII.

Smrkelj in črvivost.

Smrkelj in črvivost je posebna nalezljiva bolezen, ki le konje in konjski rod (osle, mule itd.) napada.

Znači se ta bolezen po usedah in sledečih ognjidah tako imenovanih smrkeljnovih vozlih na zlezni koži ali mreni v nosni votlini, v pljučah in na koži sami.

V prejšnjih časih so navadno med smrkeljnom in pa črvinnostjo kakor bistveno ločenima

med seboj v nobeni zvezi stoječima boleznima razločevali. — Dan današnji, ko se je bitje smrkelnovo bolj spoznalo, se natanko ve, da obe bolezni po usedi iste bolezenske snovi nastanete in da je vsa njuna razlika jedino le v tem ležeča, kje da so se smrkelnovi vozli naj prej usedli. In gledé na to se zdaj govori o treh podobah smrkelnovih in sicer o nosnem, plučnem in kožnem smrkelnju. ktera poslednja bolezen se tudi črvivost imenuje.

Mogoče pa je, da se ob enem in istem času ali zapored dve ali vse tri podobe smrkelnja pri istem konji nahajajo. Ta bolezen kaže sledeča znamenja:

a) Nosni smrkelj. Prikazuje se navadno jednostransko in sicer pogosteje na levi ko desni strani neki iztok iz nosne votline različne množine in kakovnosti. Slezna mrena se kaže naježena, klobasasto nabuhla in bledorudeča. Krvne žile so razširjene. Raztreseno stojê ali pa tudi na jeden prostor nakupičeni se nahajajo vozlički ali vozli debeli kakor medenična glavica pa tudi kakor leča ali grah, trdo pošlatati, žolteče barve. Zraven teh vozličev in vozlov, ki so globoko v nosno zlezno mreno ustljani, nahajajo se tudi vgnjide, ki globoko segajo, z visoko vzbočenimi, nepravilnimi, razrezanimi robovi, s špehastim, lahko krvavečim dnom in z rudečim kolobarom obrobijene. Poleg teh vozlov in vgnjid nahajajo se pogosto tudi več ali menj žarkovite proge v v nosni zlezni mreni.

V sapniku in sicer navadno na tisti strani, na kateri se nosni iztok cedi, nahajajo se zlezni otoki. Ti otoki so hladni, neboleči, različne velikosti in na površji navadno grbavi.

Otoki so trdi, koža čez nje je zaraščena. Včasih so tudi otoki na spodnji čeljusti trdno prirasteni. Ker je mogoče, da je smrkelnova bolezen visoko gori v nosu že davno prej popolnoma izcimljena, med tem ko se na malem prostoru nosne zlezne mreže, ktera se pri vходу v nos pregledati in ošlatati more, le naj manjši sled te bolezni ne prikaže, ampak je le iztok iz nosa in žlezni otok v sapniku videti in ošlatati, tako se to stanje bolezni imenuje sumljiva smolika, s čemer se hoče toliko reči, da je tak konj sumljiv, da ima smrkelj in da se tudi za takega držati mora. Zelo sumljivo pa postane stanje, ako se poleg navadnega iztoka še krvavenje iz nosa prikaže ali če se iztok le od časa do časa krvavo pobarvan pokaže.

b) Plučni smrkelj. Ta je celo za strokovnjaka težko spoznati. — Sum na njega leti, ako konj dolgotrajno rahlo, brez vse krepkosti, votlo pokašljuje, ako je s kašljem gnojen sirast izmeček zvezan, ako dihanje težko postaja in ako konj v kljub obilni in dobri krmi, v kljub dobri jedčnosti in dobri strežbi in skrbi in rahlemu in pičlemu delu, vedno bolj hujša, dlaka vedno manj svitla prihaja, suha in krkha postaja in je koža v kljub pridnemu snaženju naprej in naprej s prahom in luski pokrita. Zelo sumljive so take prikazni, če je vistem hlevu, ali isti stoji že kdaj kaki konj vsled smrkelnja vzhlel.

c) Kožni smrkelj ali črvivost. Na raznih telesnih delih: na plečih, na strani ob prsih, na bokih, na lakotnicah, na notrajnih straneh po bokih, spodaj na prsih in po trebuhu se narejajo na koži obrobljene za oreh ali za kokošje jajce debele zagnjide, navadno

trde mrzle in neobčutljive. Po drugod na omenjenih delih pojavljajo se zagnjide z nepravilnim, narezanim, vzbočenim robom in špehastim dnom, iz katerega lahko kri priteče.

Med temi črvivnimi vozli in med zagnjidami se kažejo kakor črvi viti in vozličasti, vrvičasti otoki (črvne vrvice), na katerih vrvičah se celo nahajajo prej opisani vozli in zagnjide kakor vejice posejane. Dostikrat se nahajajo tudi na spodnji strani na prsih, na trebuhu, na nogah od binceljna do kolena in komoličeve kosti stekajoče se oziroma na široko se razprostirajoče zagnjide in otoki, mrzli, neboleči in trdnomehki, da se pritisk s prstom v nje dalj časa poznati da ali pa tudi ne.

Pri vseh treh smrkelnih podobah more občni počutek različen biti. V začetku in če bolezen dolgo ne trpi, more konj še dobro izgledati, dlaka še celo gladka, trdno se kože držeča, svetla biti. Ko pa bolezen delj časa trpi, konj vzhujša, dlaka otemni, stopi od kože, postane srška in suha, koža odreveni in praha in luskin je vedno več. Za smrkelnju bolni konji so neizogibljeno zgubljeni. Bolezen more mesece, celo leto dni trpeti, včasih tudi za nekoliko odleči, vse to pa je le navidezno in bolezen svoje razrušivno delo v živalskem telesu vedno nadaljuje.

Smrkelj kakor pravijo se sam od sebe izcimljuje. Posebno ga bivanje v temnih, nesnažnih, slabo ali nič prevetrenih hlevih, slaba in prepičla krma, presilno delo provzročuje. Drugi pa mislijo in to je tudi verjetniše, da se smrkelj vedno le po nalezbi naprej širi; kajti smrkelj pogradi tudi dobro postrežene konje vsake starosti, ki le malo ali celo nič ne delajo.

Ta bolezen more vkljub naj boljši postrežbi in skrbi cele konjske črede vgonobiti.

Prenese se bolezen navadno po cepljenji smrkelnovega gnoja od živali na žival in sicer ali naravnost ali pa posredno po dotiki posode, ki se za krmljenje, napajanje rabi ali pa konjske oprave, ki je bila po smrkelnovem gnoji omadeževana. Smrkelnovi gnoj pa tudi vzpuhteva, okužnina se podeli zraku in po njem v daljne kraje zanese in raztrosi. Plučni smrkelj nastane gotovo le po vdihovanji smrkelnovega strupa z zrakom vred.

Če je okuženje storjeno, potem trpi 15 dni do 2 mesesa, da se na okuženej živali take prikazni pojavljajo, iz katerih strokovnjak na navzočnost smrkelnove bolezni sklepati more.

Pa ne samo za konjski rod: za konje, osle, mule, mezge cebre itd. je smrkelj okužljiv, ampak tudi za človeka in drugo domačo živino. Kterokoli živo bitje smrkelj napadne, vsako mora na žalosten način konec vzeti in je neizogibno zgubljeno. Človek se okuži, ako ima na koži rane in če se v takem stanu z okuženo živaljo peča. Vendar pa za okuženje že zado-
stuje, ako se človek v hlevu vzdržava, v kterem je smrkovi konj, ali če se z odejo odeje, s katero je bil prej smrkovi konj odet.

Do zdaj velja smrkelj za popolnoma neozdravljivo bolezen. Ker je nevarnost okuženja tako velika, zato je prepovedano navadno živinozdravniško postopanje s takimi živalimi in postava zapoveduje, da se mora vsaki dokazano za smrkelnom bolni konj brez zamude brž ko brž zaklati, smrkelnja sumljivi pa skozi 6 tednov od drugih živali ločeni od uradnega živinskega zdravnika opazovati. Ako smrkelnja sum

ljive prikazne delj ko 6 tednov trpijo, tedaj se morajo stroški za nadaljšno opazovanje od konjskega lastnika samega plačati ali pa se konj zakolje. Sumljivi konji, ki zapretje ali kontumacijo prelomijo, se tudi zakoljejo.

Sumljivi konji se morajo uradnji najaviti in od druge živine proč postaviti. Najava se more pri županu, pri c. kr. žandarmeriji ali pri c. kr. okrajnem glavarstvu goditi.

Obvarujejo se pa konji pred smrkelnom naj bolje, ako se na potu, kolikor mogoče naj manj v tuje hleve postavljajo in, če k temu že sila nanese, ako ukaže, da se jasli in lojtre predno se konji pred nje postavijo, dobro umijejo, in če se lastno snaživo, krma in napijavno orodje rabi.

Sumljiva smolika, smrkelj in črvivost so poroštvene pomanjkljivosti in sicer prvi dve, ki se mnogo težje dajo spoznati, s poroštvenim časom od 15 dni, črvivost pa s tridesetdnev-nim poroštvenim časom.

IX.

Dolgo, mehko hrbtiše.

Nekateri konji, zlasti v goratih krajih, imajo hrbtiše jako dolgo in močno vpogneno, kar dela stvar silno grdo pa je tudi znamenje, da ni kaj prida: viher (kos života od grive do nadramen) je prenizek, križ previsok, petne kosti prestrme, mehke in slabe.

Kaj je temu vzrok, kako mu v okom prihajati? Uže naprej rečemo, da je vzrok takšen, da ga zamore vsak umen konjerejec

sčasoma pri svojem konjskem plemenu odpraviti.

Najprvle paziti je na to, da za pleme odbiramo strogo le žrebcev in kobil kratkega, krepkega in ravnega hrbtiša. To je prvi in glavni pogoj, ako hočemo omenjeno napako od svojega konjskega plemena odpraviti. Vendar s tem še ni vse storjeno. Je še drug vzrok dolgim in mehkim hrbtišem pri konjih in če ga ne odpravimo, skrbimo zastonj za dobro pleme, ker je itak sčasoma tudi skvarimo. In ta drugi vzrok je: napačno vzrejevanje žrebet v prvem letu.

Da to dobro razumemo, preišljajmo, kako se rast živalskega telesa vrši. Prvo leto je za žrebe najvažnejša doba. V njej završi se rast okostja. Zato je enoletno žrebe dostikrat toliko ali še večje kakor oča ali mati. Pozneje se okostje le spolni ali dopolni z mišičjem in maščobo. To vé vsak konjerejec iz lastne skušnje. Iz povedanega pa iz skušnje sledi to, da moramo žrebetu v prvem letu tako streči, in mu polagati takšne krme, katera pospešuje naraščanje in krepljenje okostja. V to svrho pa niso vse krme jednake vrednosti in torej ni vse jedno, kaj in kako prvo leto konjerejec žrebetu polaga.

Redivno vrednost krme presojamo in ocenjavamo po vrednosti srednje dobrega sena. Tako so poizvedeli in dokazali, da ima redivne vrednosti $\frac{1}{4}$ funta ovsa ravno toliko, kakor 1 funt sena, žitna slama le polovico toliko, kakor dobro seno ali posušena detelja in torej moreta le 2 funta slame nadomestiti 1 funt sena. Če pa polagamo travo, tedaj treba 4 — 5krat toliko položiti, kakor sena. Trava ima namreč v 100 delih po 70 delov vode in le kar ostane, to je trda, redivna tvarina.

Žival povprek takšna, kakor je konj; potrebuje na 1 cent žive teže najmanje po 3 funte sena vsaki den kot hrano. Mislimo si, da žrebe, ko se odstavi od kobile, tehta dobre 4 cente. Vsled tega bi mu trebalo vsaki den 12 funtov sena. Če je seno kislo, in se mu primešava slame, trave, potem treba žrebetu še več funtov krme na den, okolo 30—40 funtov. Kako bo pa toliko krme uplivalo na žvekanje, prebavljanje, na rejenje celega telesa, zlasti pa na rast kostij?

Očivestno je, da po dne žrebe ne more toliko krme vse spraviti. Ne diši mu toliko in tudi ga ne veseli pa še mogoče ni vse prežvekati. Zato je gotovo, da ne spravi v se toliko redivnih snovij, kolikor bi treba bilo. In to se uže pozna in sicer najbolj v kosteh. Vrhu tega je pa gotovo, da je žrebe vendar se naphalo s krmo, kolikor je nje največ moglo. Vsled tega raztegnejo se čreva in želodec čezmerno, trebuh se napne, da grdo k tlam visi, živi koš za travo. Toliko krme pa žival ne more prebaviti in zbolí. Navadno jo napenja, dobi koliko, drisko in razne bolezni, ki se iz navedenih vzrokov rodijo. To pa se ne reče žrebe dobro rediti, vzrejati, ampak oškodovati in shujšati. Njegova rast se ovira in to se najbolj pozna v okostji, katero trpi veliko škodo.

Kosti narejajo se iz modro-belega, ogljikovega hrustanca ali hrmostlovca. Dokler se nahaja žrebe v maternem telesu, so mu kosti sam hrustanec. Za porodom spreminjajo fosforove kisle apnene soli, ki se nahajajo v kobili nem mleku, hrustanec v kosti. Čem več mleka kobila ima, tem bolje raste žrebe. Kajti ono nareja vedno več novega hrustanca in spre-

minja stari hrustanec v kosti. Vsled tega žrebe hitro in močno raste, mišice in kitice se krepijo in dobro razvijajo. Če sedaj kaj zmes stopi, kar vse to moti, ovira, zaostajajo hrustanci predolgo mehki, se zvinejo, nategnejo ter dobijo podobo, da jih pozneje ni moči več zravhati in popraviti.

Truplo živalsko držijo skupaj vretenice ali hrbtišče. To ima sprva vretenice samo iz hrmostlovca, ki se le pozneje utrdijo in ukostijo in jih močne, kitaste spona vežejo mej seboj. Na prsnih 17—18 vretenic hrbtišča navezana so rebra, ki skupaj storijo oprsje, v katerem so: pljuča, srce, sapnik in veliki krvni organi. Oprsje je torej precej težko ter vleče hrbtišče k tlam. Po straneh oprsja ste sprednji nogi in zadi na straneh od križa zadnji nogi, ki ste po križnej kosti zvezani z medenico.

Pravilno kaže pa le, da je kos hrbtišča mej sprednjimi in zadnjimi nogami mogoče kratek, močan in raven. To pa je mogoče le, ako dobiva žrebe v prvem letu ne samo zadosti hrane, ampak takšne hrane, ki je kolikor mogoče po redivnih tvarinah blizu toliko vredna, kakor kobilino mleko, da se toraj hrmostlovec hitro nareja in precej v kosti spreminja. Če pa začnemo polagati: slabo seno, slamo, travo, dobiva žrebe za narejanje hrustanca in kostij premalo snovij. Posebno vretenice v hrbtišči ostanejo predolgo hrmostelnačne t. j. mehke, nategljive, raztezne; jednako slabotne so tudi spona mej vretenicami. Zato težko oprsje, veliki trebuh in čreva hrbtišče k tlam vlečejo, šibijo, da se vretenice upogibajo in spona čedalje bolj raztezajo. Pozneje se vretenice ukostijo, postanejo trde in hrbtišče se nikoli več ne zravna,

ampak ostane grdo vpognjeno. Ta napaka se poveča še pozneje posebno pri kobilah, kedar so breje.

Iz tega pa si lahko pojasnimo vse druge napake: viher ostane majhen, ker so sprednje vretenice hrbtša mej plečami vpadle. In ravno za tega voljo stoji križ mnogo više proti viherju. Postava konjeva je spačena. Ledje mora vsled tega biti dolgo, slabo, zadnje noge pa opotekajoče se, švepave, brez moči.

Kdor tedaj temu v okom priti hoče, ta mora to storiti, ko je žrebe v prvem letu svoje starosti. Poznej je prepozno. Zato v tej reči poučeni konjerejec ne bode prvo leto svojemu žrebetu polagal trave. Tudi mu ne bode dajal kislega, slabega sena. Kajti to ima veliko kremikove kisline v sebi, ki narejanje hrmostlovca in kostij ovira in še drugače bolezní v kosteh pouzročuje. Vendar samo seno polagati tudi ne kaže, ampak krma za žrebe bodi mešana z ozirom na redivno vrednost krmil. Najbolja mešanca je seno in oves, in ovsena ali ječmena slama. Računijo za odstavljeno žrebe vsaki den 2 funta ovsa pomešanega s 4 funti sena in ravno toliko slame.

Oves bodi stolčen in z rezjo pomešan ter se trikrat položi, zjutra, opoludne in zvečer; vrhu tega priporočajo mladim konjem pred- in popoludne nekaj malega mešanice iz sena in slame v rime vložiti.

Da bo žrebe vedno rado jedlo in dobro prebavljalo, daje se mu vsaki teden po dvakrat soli lizati. Stroški takšnega polaganja niso preveliki. Krepka in hitra rast mladega konja bode konjerejcu na veliko veselje in lepo korist, ker bo ga lahko za lepe denarje prodaval.

Kdor pa za navedene nauke, ne mara, stori bolje, če da konjerejstvu slovo. Kajti ono mu ne bode nikdar na dobiček!

X.

Mesečni opravki konjerejca.

Januvar ali prosinec.

Januvarja meseca naglašajo konjerejci okrajnim glavarstvom svoje žrebce za licenciranje, da se določijo kraji dotičnim komisijam.

Brejm kobilam se naj s težkim delom prizanaša. Postajajo namreč ta mesec uže precej košate, da jih pri vožnji vrvi tiščijo, oje na trebuh bije in tako mladiču v maternici škoduje, da kobile povržejo. Mladiči so v tem času uže precej veliki v maternem telesu ter potrebujejo mnogo hrane za narejanje kostij, maščobe.

Tudi je ta mesec navadno prav mrzlo. Živali potrebujejo torej mnogo gorkote za se, katero narejajo si po prebavljanji povžite krme. Toda veliko krme visoko breje kobile ne morejo naenkrat v se vsprejeti. Vrhu tega še povžita krma tišči na prsi ter ovira delovanje pljuč in srca. Takšne kobile torej niso veliko za delo, vožnjo in velik del vsprejete hrane porabi se mladiču v korist.

Zatorej naj kobilam 6—8 tednov pred porodom prizanašajo z delom in le za celo lahko vožnjo časih porabijo ali samo na prosto spre-

hajanje v kakšen okol, pašnik ali tekališče spuščajo.

Napravi se jim tudi večji prostor v hlevu, tako, da se dva oddelka v eden združita in ogradita. Hlev treba pogosto čistiti, da je zrak vedno zdrav. Zgodi se to najleži, kedar konji ne stojijo v hlevu, s tem, da odpremo zapah oknom, dverim in ves hlev prevetriti damo. Na steljo se trosi gipsa, šote in drugih tvarin, ki amonijak na se vlečejo. Priporočati je tudi razkuževanje s karbolom in salicilno kislino, ki se naliva na razgreto opeko ali cigel. Hlapci pa naj konjsko opravo marljivo čedijo, da bo vselej snažna ter jim v čast in ponos.

Februvar ali svečan.

Februarja meseca so nekatere kobile uže jako breje ter se jim z delom popolnem prizanaša. Skrbeti jim pa je za prosto sprehajanje na zraku n. pr. na dvorišči, tekališči ali v prostornem hlevu. Da se jim prostor v hlevu samem, kder stojijo, ima povečati, to je bilo uže povedano.

Štajerski konjerejci imajo navado, da uže meseca marcija ali sušca svoje kobile k žrebce spravljajo. Ker pa kobila navadno 11 mesecev nosi, pridejo prvi porodi uže meseca februvarja prihodnjega leta na vrsto. Zavoljo tega morajo konjerejci, ki so rano svoje kobile ubrejiti dali, ta mesec na to misliti in priprave delati, da se porod srečno vrši.

Znamenja, da je breja kobila porodu blizu, so sledeča:

1. Vzame se ozir, kedaj je konjerejec svojo kobilo spravil k žrebcu. To je na ubrejtevskem listku natančno zabeleženo, kateri

je prejel, če je kobilo dal po cesarskem ali licenciranem žrebci ubrejiti. Marsikateri si je gotovo tudi posebič to v kakšno knjižico ali koledar zapisal, posebno če je več kobil ubrejiti dal. Tako bo zelo natanko znal, kedaj bo kobila mladiča poroditi imela in navadno pravo zadel do dneva in ure. Zgodi se sicer časih, da kobila menje ko 11 mesecev nosi ali celo 12 mesecev čakati da. Vendar to je izjema, ki se redko kedaj pripeti.

2. Kobili vpadne kratko pred porodom križ, sramnica je napeta, vime tudi, in sezki dajo uže mleko, ki so poprej imeli smolikasto tekočino v sebi. Mladiča v maternem telesu je menje čutiti, ker so se začela porodila krčiti in stvarico na porod napotiti.

Ko je konjerejec vse to spoznal, spravi naj kobilo v njej odmerjeni prostor, da jej bo potrebnega miru privoščenege. Prostor bodi 4—5 metrov dolg in širok ter do prs z deskami ali latami ograjen. V njem naj stojijo jasli in posebne dveri se naj naredijo. Kobila ne sme biti privezana, da se more prosto gibati. Stelja bodi zadostna in mehka.

Sedaj treba je menje krme polagati. Prebavila: želodec, čreva moramo kobili izprazniti kolikor mogoče, da porodila dobijo več prostora in se razpnejo. Kri mora bolj redka postati in sme menje trdno na žiline stenice pritiskavati. Tako se vse bolje vrši in menje nesreče pouzroči. Zato polagajmo 14 dnij pred porod in 14 dnij potem menje močno, menje krepko krmo, vse to pa še v manjši množini, kakor navadno. To se najleži doseže, ako oves, ječmen, pšenico, sploh zrnje opustimo in srednje dobro seno polagamo. Tako se dela naj-

menje 14 dnij tudi po porodu. Voda za napajanje mora več časa v posodah stati, preden se piti da, treba tudi kobilo dobro odevati in sploh varovati, da se ne prehladi.

Če smo tako vse pripravili, smemo mirno pričakovati poroda: takoj nastanejo porodni popadki, mladič prikaže se v porodilih. Ako mladič prav leži, sprednji nogi naprej, glava na njima naslonjena, tedaj vrši se vse pravilno. V eni uri je mladič in tudi posteljica ali trebež iztrebljen in vse končano. Če pa mladič nima gori omenjene lege ali če porodni popadki čez eno uro trpijo, tedaj treba po zvedenega pomagača, živinozdravnika hiteti. Pomniti pa je, da se mora s kobilo ravnati pohlevno. Su-rovo ravnanje ne pomaga nič, pač pa mnogo-krat škoduje.

Ko je porod završen, kaže kobilo k jaslim privezati. Kajti starka je v tem stanju jako huda in se zaleti v vsakega, ki se jej bliža brez ozira na žrebe, katero še takrat pohodi, prevrže, k steni pritisne, oškodi ali celo ubije. Zato je treba privezano imeti. Paziti je pa tudi na žrebe, da se v kobilino knaftro ne zamota in ne zadrgne. Najbolje storimo, če kobilo in žrebe tako postavimo, da druga drugo vidi, bliže pa le vkup prideta, kedar se žrebe sezati spusti.

Žrebeta, katerih nameravamo po leti na planinske pašnike vgnati, treba marljivo na prosti zrak spuščati pa ne brez pastirja, da se ne pasejo, smolike, kašlja ali kolike ne dobijo. Sploh takšna žrebeta moramo za planinske pašnike previdno pripravljati. Na zrnje nava-jenim konjem dajemo tega zmirom menje.

Spuščanje konj na prosti zrak, na tekaljšča se nadaljuje.

Marcij ali sušec.

Brejim kobilam bližajočim se ožrebenju napravljajo razumni konjerejci pregrajene oddelke ali staje v konjušnici. Uže ožrebenim kobilam pa se polaga primerna krma ter z žrebeti vred marljivo spuščajo na tekaljšča, da se sprehodijo. Paši, zlasti planinske, namenjene konje moramo začeti na to pripravljati, da jim nagla prememba ne bode škodovala. Ta je posebno žrebetom nevarna, ki prej dobijo smoliko, drisko in kašelj.

Kder je le mogoče, naj konjerejci privoščijo planinsko pašo svojim žrebetom. Korist je mnogovrstna in velika. Ves život se mladim konjem ukrepi, da leži prenašajo vsakojakih vremenskih nezgod. Kite se učvrstijo, kopita lepo zrastejo. Svobodno gibanje, tekanje gori in doli stori takšne konje žilave, gibčne, da tega konjerejec pri živalih v konjušnici vzrejenih nikedar ne doseže pa tudi sploh dosegnoti ne more. Kupei po takšnih konjih močno povprašujejo in jih drago plačujejo. Stroški pa so za planinsko pašo vendar le majhni, neznatni.

Meseca junija navadno vženejo konje na planinske pašnike. Preden konjerejec te stori, naj sledeče dobro pomisli in se po njem ravna, če se hoče nesrečam izognoti.

Vsak razumen živinorejec mora vedeti, da je zdravju živinčet škodljivo, pogosto celo njihovemu življenju nevarno, če se mahoma s polaganjem suhe krme pretrga in začne polagati sama zelena, frišna, sveža trava ali naglo na pašo zažene. Isto velja tudi na opak. Tako učijo skušnje sploh in zastran žrebet tudi ni drugače. Teh je tudi treba na ze-

leno krmo, na pašo, zlasti planinsko, polagamo pripravljati. To velja posebno o žrebetih, dobro rejelih, ki zobljejo oves in sploh zrnje. Takšnim živalim moramo začeti na krmi pritrgavati, vedno manje zrnja dajati, da naposled le suho krmo in potem zeleno dobivajo. Meseca maja pa jih kaže tudi po noči zunaj hleva puščati, da se potem leži planinskemu vremenu pa njegovim neprijetnostim privadijo. Vsled obilne krme dobro rejeni, tolsti konji bi planinskega zraka ne mogli srečno pretrpeti. Zato je treba jih na to pripravljati s pogostim izganjanjem na prosti zrak.

Štajerski konjerejci prodavajo čedalje več žrebat in dobivajo za nje lepih denarjev. Zato pa morajo vse poskusiti, da vzgojajo tudi vedno lepših žrebet. V to svrho pa služijo najbolje planinski pašniki s svojo izvrstno krmo, svetlim solncem, bistro vodo in letanjem in dirjanjem v čistem in zdravem zraku. Zlasti ugajajo planinski pašniki žrebotom težkega noriškega plemena.

Meseca marcija začnejo kobile pojati se. Znamenja, da se kobilica poja so sledeča: žival je srborita, zaporedom in močno rezgeta, če ugleda konja ali se jej ta le bliža, poščiva se večkrat, razkorači zadnje noge, in iz napete sramnice teče žlem; k žrebcu prignana mirno stoji. Vendar vse kobile se ne pojajo tako yidno. Nekaterim se to le pozna, ko se k žrebcu priženó in ga ne vgriznejo ali v njega ne brsajo.

Pojatev povroči jajčice, ki se iz jajčnjaka po obilnejem pritoku krvi razvnetega odtrga. Sedaj je pravi čas, da se ono oploji. To pa je najleži blizu sred vsega časa pojanju od natore pri kobili odmerjenega, t. j. 24—30 ur potem, ko se je žival pojati začela. Kajti pojatev traja navadno le 36—48 ur.

Ožrebene kobile pojajo se 9 dni pozneje in takrat jih treba k žrebcu spraviti. Žrebice, zlasti one, ki se prvokrat k žrebcu ženejo, pojajo se kesneje, ko je uže spomlad bolj topla nastopila, navadno meseca maja. Rodovitne kobile obrejšijo se navadno, ko so prvokrat pri žrebci. Vendar jih treba nekaj časa k žrebcu goniti, vsaki deveti den, dokler žrebca popolnem ne trpijo več. Če kobilica dvakrat zaporedom žrebca odbije, kaže to, da je uže ubrejšena, kar pa ni vselej gotovo. Cesarske žrebce puščajo navadno le do 7krat k enej kobili.

Posebno opazni in previdni pa morajo konjerejci pri izbiranju žrebca biti. Najprvlje naj gledajo, da bodo lepim zdravim kobilam iskali tudi lepih in zdravih žrebcev; vendar še bolj gledati je na to, da samo lepe in zdrave kobile za pleme puščajo. Sicer se povprek lastnosti žrebca in kobile zaplojajo na novi rod, toda prehajajo napake in slabe lastnosti kobile na žrebe veliko bolj pogosto, kakor žrebca, zlasti kar zadeva truplo, kosti in kite. Slabe kobile ovirajo najbolj napredek konjerejstva.

Drugo pa, na kar se ima ozirati je, da se parite le podobni živali. Zoper to grešijo tisti konjerejci, ki hočejo, da jim male, slabotne kobile rodijo velikih močnih žrebet in jih torej spravljajo k velikim, težkim žrebcem. Sreča velika, da se žrebeta večjidel vržejo po kobilah in popravlja tako natora, kar je neumnost konjerejčeva bila zagrešila. Časih se pa vendar zgodi, da se žrebe vrže po očetu in v tem slučaju je porod težek. Veliko žrebe ne more naroditi se in pogine z materjo vred. Če se pa vendar narodi, dobi kmalu razne bolezni: mertud, smoliko, drisko in je navadno po njem. No, in če

takšno žrebe pri življenji ostane, kakšen konj more iz njega biti? Dolgo truplo nasajeno je na visokih nogah, da pri ozkih in slabih prsih debelo glavo komaj po konci drži; sploh posestnik redi pri itak slabej krmu mršavo, revno stvar, brez vsake vrednosti.

Nekaterim se pa denar mili in iščejo vsakega žrebca, le cesarskega, licenciranega ne. To je prav nespametno. Vlada žrtvuje mnogo denarjev in skrbi za mogoče izvrstne žrebce, da pospešuje napredek konjerejstva. Posestnikom nelicenciranih žrebcev pa je to deveta briga, jim je le za par goldinarjev mar. Razumen konjerejec bo toraj vselej svojeje kobilu skrbel za cesarskega ali saj licenciranega žrebca.

April ali mali traven.

Zastran kobil in jihovega obrejevanja in ožrebenja veljajo pravila, katerih smo za mesec marcij navedli. Tistim konjerejcem, ki se ne upajo sami pravega žrebca izbrati, priporočamo, naj povprašajo skušane gospodarje, zvedence, živinozdravnike za svet.

Pri odbiranju žrebca gledati je tudi, za kaj, v kakšno svrho želimo si prirediti žrebet, ali za težko vožnjo, za brzo dirjanje itd. Kedar kobile žrebijo, treba je posebne opaznosti. Brž ko vidimo, da je težek, napačen porod, hitimo po zvedenega, pomagača, najboljše po živinozdravnika. Tukaj bedasto čakati ali s penazi škrtljati ne smemo, ker drugače lahko zgubimo kobilu, žrebe ali vse skup.

Rana žrebeta začnejo uže ta mesec po malem vrhka maternega mleka suho krmo zobati. Zato se jim naj nizke in posebne jaslice priredijo ali krma kar na tla polaga. Nikakor

pa ne kaže pripuščati, da bi se zraven starke spenjala za krmo v visoke jasli ali rime. To je ubogim živalicam silno mučno pa tudi nezdravo, škodljivo. Šinjak se jim grdo nateguje, križ in hrbet pa vpogiba. Tudi se petne kosti preveč napenjajo, in še mehki hrustanci ali hrmostlovci se navražajo.

Meseca aprila je navadno vže toliko toplo, gorko, da smemo živali na zrak spuščati. Vendar se to naj godi le ob solnčnih, gorkih dneh, ko veter ne piše. Žrebetom to posebno ljubi. Z veseljem dišejo čisti, zdravi zrak v sebe. Če je pa zrak prehladen, dobijo vnetico na pljučih. Naj se torej žrebeta in sploh živina le o primerno gorkih, mirnih dneh iz hleva na zrak pušča, da se sprehodi.

Kateri konjerejci pa so svoje konje navedili na zimsko sapo ter jih tudi po zimi na tekališča gonili, ti naj ugodno vreme sedaj še bolje uporabljajo in živali zunaj hleva puščajo, dokler jim to kaže. Med tem pa naj hlev osnažijo in prevetrijajo.

Planinskim pašnikom namenjena žrebeta naj na to pripravljajo, da jih pogosto na prosti zrak gonijo, jim čedalje menje zrnja polagajo, da jim prehod od suhe k zelenej krmi ne bode škodoval.

Maj ali veliki traven.

Kobile z žrebeti treba marljivo na prosti zrak goniti, da se sprehodijo. Brejih kobil pa, ki so blizu poroda, ne smemo vpreževati, ker sicer škodo trpijo. Štirinajst dni pred in štirinajst dni za porodom se jim ne polaga oves, sploh močna krma ne, ampak sladko seno, sicer zbolijo kobile in žrebeta. Kobilam se vname

maternica, vime, mleko spridi itd. žrebeta pa dobijo zapeko, drisko, hromove ude. Majnikova žrebeta so navadno najslabša. Urok temu je zimski mraz, slaba krma po zimi, stanje mater v hlevu. Takšna žrebeta malokedaj srečno vzrastejo, zvečinoma poginejo za gori navadenimi boleznimi, ker se jim matere pred in po porodu premočno krmijo, in slabih nasledkov tega pa žrebeta ne morejo prestatiti.

Breje kobile treba opazovati, da spoznamo, kedar se jim porod bliža (Glej! povedano meseca februarja). Ko se kobile porodni popadki lotijo, kaže prepričati se, je li mlado v pravilnej legi ali ne. Umito roko namoči v olje in potem opazno s prsti segaj v sramnico, če ne ošlataš nogic pa na njima glavice, tedaj pa le hiti po človeka, ki je zveden v porodnih rečeh, če mogoče, po živinozdravnika.

Ta mesec začnejo svežo zeleno krmo polagati. Nikoli se pa ne sme ž njo naenkrat pričiti, ampak polagoma, sicer dobijo drisko kobile, mlada in časih tudi starša žrebeta. Ova driska postane časih huda, nevarna in tudi pogubna. Zatorej naj mešajo zeleno svežo krmo s suho, sprva vzame se $\frac{1}{4}$, potem $\frac{1}{2}$ itd. mlade zelene krme. Na pašnike, v tekališča, ne smemo konj spuščati teščih, ampak vselej se jim zjutra in zvečer položi nekaj suhega. Za planinske pašnike namenjena žrebeta moramo na to pripravljati. V to svrho puščamo jih, ako le mogoče, celo nóč zunaj hleva. Le kedar je vreme zelo slabo, vzamejo se v hlev. Ovsa se jim ne daje, le suhe krme zjutra in zvečer.

Staršim žrebetom, ki uže zraven matere z jazlij jemljejo kakšno betvico krme, polagajo

šrotanega ali v možarji stolčenega ovsa in kratko, na 10 centimetrov zrezanega sladkega sena. Ta krma se žrebetu polaga v posebnem koritu ali jaslicah, kobila pa bodi privezana k svojim jaslīm, da ne more žrebetu krme jemati. Priporočajo žrebetom vsaki teden na krmo natrositi malo soli (15—30 gramov ali 1—2 lota). Toda paziti je na blato od žrebeta. Če je to gnjilo, kislo smradno, ali če je drisko dobilo, treba s polaganjem krme celo prenehati.

Majnika je najugodnejši čas žrebce rezati ali kopiti. Vreme je uže bolj stanovitno, zrak dovolj topel, da morejo živali na prostem sprehajati se, kar je silno potrebno. Solnce še ne pripeka prevroče in torej tudi muhe kopljenca preveč ne nadlegujejo. Najbolje kaže žrebce kopiti, ko so v drugem leti starosti.

Zveden kovač naj kopita pregleda in zravna. Hlev moramo marljivo prevetrovati, gnoj pa kidati.

Junij ali rožnik.

Najvažneje delo je sedaj vgon žrebet na planine. Konji morajo biti na to pripravljeni. Tiste živali, katere so uže meseca maja prestale prestop od suhe k zelenej krmi, ne potrebujejo več posebne priprave pač pa tiste, katere hočemo kar iz hleva na planino vgnati. Te moramo polagoma navaditi na svežo zeleno krmo, kakor je bilo gori za mesec maj razloženo. Pregledati moramo tudi kopita. Če so ta slaba, zgloodana in pot na planino dolga in kamenita, treba jih podkovati za potovanje.

Planinska paša je za 1—2letna žrebeta neprecenljive dobrote. Žrebeta rastejo čudovito

hitro, dobijo krepkih udov, trdne mišice, močne kite, prožna, trpežna kopita ter postanejo porabna. kakor nikoli, če samo v hlevih stojijo.

Tudi kobilam z žrebeti ugaja planinska paša. Vendar jih smemo le tam vgnati, kder so hlevi prirejeni, kder najdejo ob slabem vremenu in po noči potrebnega zavetja, če tega ni, tedaj bolje storimo, ako te doma pustimo.

Kedar junija solnce pripeka, naženimo konje zjutra in zvečer na prosti zrak, ko vročina pojema. Opoludne pa, ko je vročina najhujša, ostanejo naj konji v svojih hlevih. Hlev moramo večkrat prevetriti in kedar je prazen, odpreti okna in dveri. Kedar so pa konji v njem, odpremo okna in dveri le na eni strani, na drugi naj so zaprte, da ne bo prepiha. To je posebno potrebno, kedar konji s paše pred nevihto, dežem ali točo domov pribežijo. V okna se natlači zelenega vejevja, da vročina in muhe v hlev ne silijo; tla treba z vodo škropiti, da bo v hlevu hlad.

V vročih nočeh konje lahko na prostem puščamo zunaj hleva. To zdravju boljše ugaja, kakor pa stanje v soparnih hlevih. Uprežene konje naj tudi po opravljenem delu na pašo vženejo.

Dveletne žrebce kopijo ali režejo tudi ta mesec, če se uže poprej ni zgodilo. Na ravnanje kopit se ne sme pozabiti.

Julij ali mali srpan.

Zastran paše in sprehajanja na prostem zraku velja ta mesec tisto, kar meseca junija.

Kder konje v hlevih držijo in zeleno deteljo polagajo, naj konjerejci sledeče dobro pre-

mislijo: če nameravajo detelje toliko mladim žrebetom spolagati, to pa brez zrnja, da se naj samo od detelje redijo in potrebnih beljakovin in solij pridobijo za naraščanje mišic in kostij, tedaj so mlade živali, izpostavljene velikim nevarnostim. One morajo preveliko krme v se vphati, 1letno žrebe po 30—40 funtov in 2letna žrebeta po $1\frac{1}{2}$ centa in še več, kar prebavila raztegne, da ohlapnejo, in raznih nepovoljnih nasledkov pouzroči. Živali dobijo velike trebuhe, prebavljajo slabo, kolika, napihnjenje, driska jih nadleguje in kosti postajajo krhke. Žrebetom se hrbet na dolgo raztegne in grdo vpogne, če so prisiljena z glavo visoko v rime po krmo segati.

Zatorej se konjerejci močno zoper umno konjerejstvo pregrešijo, če po leti žrebetom nič zrnja ne privoščijo ter vso krmo z deteljo ali sploh s travo nadomestiti hočejo. Prihraniti si mislijo nekaj krme, sena in ovsa pa si skvarijo ves mladi naraščaj in dober uspeh mnovega truda in skrbi zapravijo. Zato se naj z ovsem in ječmenom, najboljšo konjsko hrano, nikoli popolnem ne pretrga, tudi na planine vgnanim žrebetom se naj časih položi.

Paziti je tudi na kopita, če se rog skrha in zgloda. Torej treba kovača marljivo za svet povpraševati. Dobro je žrebe večkrat h kovaču spraviti. Žrebe se navadi na kovačnico, na pihanje meha, na tolčenje s kladvi, na ogenj, s sajami omazano lice kovačevo in se da pozneje dosti leži podkavati. Doma v hlevu se naj konj vadi nogo privzdigovati, da rad pusti kopita pregledavati. Zato pošlatajmo konju večkrat noge, vzdignimo sedaj eno sedaj drugo kakor pri kovači, držimo jo dalje časa tako,

trkajmo, režimo in tolčimo po kopitu, da se mlada žival na vse to navadi. Ta nauk odobri in uboga gotovo vsak, ki je uže skusil, kako težavno in za kovača, in držača in za konja nevarno je časih prvo podkavanje.

Dveletna žrebeta začinjajo vpreževati. Najprvle jim naložijo opravo konjsko v hlevu, da se jej privadijo. To se dela po dnevi. Pozneje skusimo opravljene konje vaditi, da hodijo in se na vajeta navadijo. Zatem se vprežejo pred branovlek, potem pred ploh in konečno še le pred voz. Vsaka teh vaj naj traja po 8 dnij.

Av gust ali velik i srpan.

Proti koncu tega meseca začnejo navadno odstavlјati žrebeta. Ni pa gledati toliko na teden in dan, marveč na starost žrebeta, na njegovo rast pa na kobilo. Žrebeta bi naj 4—5 mesecev ostajala pri materah. Dalje jih puščati pri teh, to uže ne kaže, ker so čedalje bolj sitna in nadležna kobilam, za mleko uže menje marajo, ker druge krme dobivajo. Kobile so pa v tem času pogosto zopet breje. Imajo torej dva mladiča oskrbovati, kar je vsakako preveč. Naposled je pomisliti, da morajo takšne kobile časih prav težko voziti, orati. Tem bolj smo jim dolžni dobro polagati.

Dalje ko 5 mesecev sezati pusti se le bolehnim slabo razvitim žrebetom in če je kobila dobro rejena ter se jej primerno tudi streže.

Odstavljajo pa žrebeta na dvojni način, ali jih hipoma odstaviјo, kakor bi pritrgal, ali jih le polagama odstavljajo. Naglo odstaviti je lahko delo pa nevarno in torej menje priporočati. Žrebe se namreč hipoma loči od ma-

tere. Oboje močno poželuje po drugem, da vedno ržeta, nemirno simotamo lečeta in več jesti nečeta. Nekaj dni treba oestro na nju paziti sicer uideta, preskočita vse ograje, kakor bi slepa bila za vsako nevarnost.

Kobilam, ki so bile uže pri žrebci pa niso bile ubrejene, je to hasnovito, da narejajo menje mleka, kar zopet zabrani ali zmanjša vnetje vimena in druge nevarne posledke. Zato je treba na vime takih kobil paziti in če je mleka polno, izmolzti, malo krme polagati, to pa le trave, brez detelje, in daje se vsaki den enkrat soli lizati, dokler ne premine nevarščina. Brejim kobilam naglo odstavljenje žrebet menje škoduje: nekaj zato, ker je narejanje mleka itak uže pojemati začelo in ker novi mladič v maternem telesu zmiraj več potrebuje.

Menje srečno vrši se naglo odstavljenje za žrebeta. Želje po materi, ponehanje jedljivosti stori, da močno shušajo. Navadno morajo daleč proč, v tuje kraje, neznane razmere ter dolgo potovati. Dobijo pogosto bolezni, posebno smoliko, ki je časih nevarna in pogubna. Zato bilo bi počasno odstavljanje nasvetovati, kar pa dela veliko sitnob: najprej je treba žrebe od kobile popolnem prestaviti ali prezaleti, le 2—3krat na den sežat puščati, medtem pa polagati šrotanega ovsa, kratko rezanega sladkega sena, dati soli za lizanje, zatem se sežat pripuščajo čedalje bolj redko in kratko, da se naposled popolnem ustavi. Tako starke polagoma vedno menje mleka doje in žrebe nanj čedalje bolj pozabi. Tako je obema pomagano, nobeno ne zboli radi odstavljenja.

Toda tako odstavljenje dostikrat nikakor mogoče ni, ker večina konjerejcev svoja

žrebeta proda in naenkrat odpošlje. Izjema je tam mogoča, kder, kakor na Štajerskem po mnogih krajih, žrebeta precej časa naprej kupijo proti temu, da ostanejo še več časa pri svojih materah. Vendar tudi tukaj ne gre vse gladko, ker lastniki kobil za prodano žrebe toliko ne marajo, kakor poprej. Največkrat vrši se torej naglo odstavljenje in naj konjerejci prav previdno ravnaajo s kobilami in žrebeti. —

September ali kimovec.

Tudi ta mesec imajo konjerejci dela z odstavljanjem žrebet. Odstavljenim pa morajo mogoče dobro in prav streči. Prvo leto dokonča konj $\frac{2}{3}$ svoje rasti. To je toraj za konja najimenitnejša doba v življenji; kajti v njej završši se največji pa najvažnejši del vsega razvitja: namreč v tem času naraste mu naj več kostij in mišic, to pa so takšni organi telesni, katerih konj v prihodnjem življenji največ potrebuje, kedar ga rabijo za dirjanje, vožnjo, tovore, jezdece. Če v tem času konja zanemarjamo, ne dosegnemo pozneje cilja in konca konjerejstva. Neobhodno potrebno je torej takšnim žrebetom dobro polagati, vendar z ozirom na dobro prebavljenje. Polaga se naj dobro, sladko seno, ki ni prašno pa ne plesnjivo. Dolaga se nekaj ovsa, najbolje stolčenega in z rezjo pomešanega, da se hrana dobro prežveka in zaslina. Takšna hrana je uže na pol prebavljena. Če pa ni dovolj prežvekana pa ne zadosti zaslina, tedaj gre večji del hrane neprebavljen v zgubo in žrebe zbolí.

Gledati je še nadalje na to, da žrebeta preveč krme vse ne napšejo, da bi se dovoljno redila. To je močno škodljivo. Preobilne

množine raztegnejo prebavila, motijo prebavljenje in tok krvi. Navadno potrebuje v dobro rejenje vsaki den žrebe za cent svoje telesne teže po 3 funte sena. Ker pa odstavljeno žrebe vendar tehta nad 4 cente, potrebuje na den 12 funtov dobrega, sladkega sena. Ta množina pa je preobsežna, žrebeta dobijo velik trebuh, zbolijo in v rasti zaostanejo. Zato svetujemo polagati nekaj zrnja, in za toliko manj sena (jeden funt ovsa zda toliko, kakor 2 funta sena). Torej bilo bi naravno položiti vsaki den povprek 6 funtov sena in 3 funte ovsa.

Zrnje ima v svojih mekinah apnenih spojin, ki so potrebne za narejanje in rast kostij in katerih ni v tolikej meri v drugih krmilih. Odstavljenih žrebet torej ne kaže rediti le samo z zeleno krmo, še manj s samo travo. Ta jim lahko pouzroči drisko in mnogih drugih mlademu živinčetu nevarnih bolezni. Sicer pa redilna vrednost sena do trave stoji, kakor 1 : 5. t. j. ko bi hotel namesto s senom in ovsem žrebe krmiti s travo, moral bi te vphati 60 funtov na den, kar je nemogoče. Konjerejec bi naj navedene nauke dobro premislil in se po njih ravnal. Ob enem bi spoznal, kako napačno še zmiraj odstavljena žrebeta vzrejajo in kako to napredovanju konjerejstva škoduje.

Druga glavna skrb zraven krmljenja pa je prosto gibanje žrebet na prostem zraku. Hasnovito je uže, če je sezno žrebe v hlevu dobilo nekaj prostora, kder je moglo neprivezano hoditi brez nevarnosti, da bi se oškodovalo. Še bolj koristno in potrebno je prosto gibanje, letanje, skakanje, dirjanje odstavljenemu žrebetu. Naj se mu torej za to skrbi.

Ta mesec pasejo uže po vseh travnikih. Naj torej tje ne samo vse konje, ki niso vpreženi, naženejo past, ampak zelo posebno vsa odstavljena žrebeta. Dobro bi bilo, ko bi cele občine za svoja žrebeta prirejale občinskih tekališč za žrebeta svoja.

Nujno potrebno je tudi žrebetom nekaj soli podajati lizat, saj dvakrat v tedni, vselej $\frac{1}{4}$ ure po kosu kamene soli.

Meseca septembra so noči uže hladne, po jutrih se megla kadi, rosa padne zjutra in zvečer, in proti koncu imamo tudi slano. Zato je treba opaznosti pri polaganji trave in izganjanji na pašnike. Rosa in slana škoduje dihalom in prebavilom pa tudi koži. Žrebeta dobijo podpadnice na nogah, in bolezen na gobci in zobovini. Pred 9. uri dopoludne se torej naj ne puščajo na pašo in ob 4. uri popoldne zopet spravijo domov. Po dnevi pa naj ostajajo pod milim nebom, kar jim močno ugaja. Ob hladnem vremenu moramo jim vselej nekaj suhe krme položiti ali prejšnji den nakošene trave. Ta se naj vselej o poludne kosi.

Oktober ali vinotok.

Zima se približuje. Štejemo sicer na Štajerskem še nekaj solnčnih, toplih dnij. Vendar proti koncu tega meseca valijo se močne megle po dolinah in planjavah, noči so mrzle. Zvečer in zjutra so močne rose, po jutrih tudi slane in dostikrat začne snega sipati. Čez 4. uro popoldne ne smemo konj puščati na paši in zjutra nikoli teščih na pašnik izgnati; sploh pa ne, dokler ni solnce popilo rose. Ob vetrovnem, oblačnem vremenu jih tudi bolje doma

pridržati, le okolo poludneva naj se spustijo, da se sprehodijo in utrdijo.

Jako važno pa je prenehanje polagati travo in začeti dajati samo suho krmo. Ta prehod od trave na suho krmo je še bolj važen, kakor oni spomladi od suhe klaje na polaganje trave. V najhujšem slučaju dobijo konji drisko, ki hitro mine, če druge nezgode ne pristopijo zmes, n. pr. zunanje in znotranje razhlajenje, prebohotna trava.

Drugače je pa jeseni pri konjih, ki so celo poletje zvečinoma le travo jedli. Kri dobila je mnogo vode v sebe in so se izločki vsake vrste pomnožili. Ako sedaj hipoma prenehamo s travo in začnemo s suho krmo, zgosti se kri, izločki zmanjšajo. Vsled tega nastane slabo prebavljanje, utrdenje, zapretje, kolika, mrtud, vnetje možganov in pljuč, naduha, vnetje v kopitih. To so bolezni, ki manjšajo porabnost konja in mu še zelo pogubne biti utegnijo.

Za varni prehod od trave na suho krmo svetovati je travi polagoma vedno več sena primešavati in mešanico polagati. Suha detelja, zrnje ne velja, vzame se naj le za primešavanje suho, dobro obležano seno. Pri mešanji naj se ozira na redivno vrednost krme; 1 funt sena je toliko vreden, kakor 4 — 5 funtov trave. Vsaki dan položi se menje trave pa več sena dokler naposled popolnem ne prenehamo s travo.

Priporočamo še, naj se konjem privošči nekaj soli. Ta ima to lastnost, da brani strdenje krvi, pospešuje izločke, zlasti deluje na obisti in povzroči večjo izločitev škodljivih snovij po hcanji. Vse vkup prihaja v okom boleznim, ki bi utegnile pri prehodu od trave na suho krmo nastati.

Casih zapadne oktobra toliko snega, da čez zimo ostane in če tudi skopni, vreme je vendar hladno, mrazno, ki tudi travo skvari. Zmrznena trava ni za polaganje, če jo solnce tudi otali in vgreje. Konj dobi lahko bolezní v dihalih pa tudi v prebavilnih organih. In torej sploh pozno oktobra nikakor ne kaže travo polagati. Zato storijo živinorejci prav, ako uže v prvi polovici oktobra s preходом na suho krmo začnejo. Živino sploh ne gonijo več na pašnike, da bi se napasla, ampak le bolj, da se sprehodi.

Ko so kmetovalci sejatev dokončali, dobijo z živino vred nekaj bolj prostega časa. To naj porabijo za mlade konje, naj jih vadijo voziti, zlasti 2 in 3letna žrebeta. Ne bodi konjerejcu vnožno jih vsaki den napreči. Na roki voditi in goniti okolo, to menje pomaga. Dobro je, mlado žrebe poleg staršega vpreči. Tako se najhitrej in najbolje voziti nauči.

November ali listopad.

Breje so sedaj nekatere kobile uže 6 mesecev in se torej mladič da ošlatati. To je važno. Kajti od sedaj mora konjerejec na to zmiraj ozir jemati.

Da je kobila breja, na to kažejo sledeča znamenja: kobila žrebca ni hotela več vsprejeti. Žival se je umirila, je čedalje rajši, zadnji del telesa narašča, to pa tako, da se boki vedno bolj napenjajo. Ako se sprednji trebušni del napne, ne kaže to, da bi kobila breja bila, velikoveč, da so njej preveč sena polagali, kar je trebuh in čreva raztegnilo. Najleži mladiča ošlatamo na levi strani. Na desni brani to veliko črevo, kotnik imenovano. V drugej polo-

vici dobe, v katerej je kobila breja, lahko mladičevo gibanje v maternem telesu večkrat opazujemo, zlasti če pri napajanju roko položimo kobili na spodnji del trebuha, ali če jo na solnce postavimo, da jej trebuh ogreva. V prvem slučaju je hladna voda v drugem gorko solnce uzrok, da se je mladič v maternem telesu gibati začel. Vime in sramnica je napeta.

Ko smo torej zanesljivo zvedeli, da je kobila breja, tedaj moramo tudi primero živali streči, dokler mladiča ne porodi. Pred vsem moramo paziti, da kaj od zunaj ne oškoduje mladiča: pritisk, tresk, pretežko delo matere ali jeno prestrašenje, prehlajenje. Tudi se ima krma polagati, ki znotraj ne škodi mladiču. Sploh pa treba breji kobili prav dobro polagati. Kajti ona mora zraven sebe še mladiča rediti in mu od svojega dajati; česar potrebuje za meso, hrustance n. pr. mnogo beljakovine in solij. Vse to mora mu po materi dohajati. Zato ne smemo polagati samo sena; kajti ono nima potrebnih snovij dovolj. Ker pa kobila teh vendar mladiču pripraviti hoče uže po svojej naturi, zato je prisiljena veliko sena v sebe phati. To pa raztezuje čreva in želodec, ki potem na mladiča tišči in škoduje, časih prav hudo. Zato je neobhodno potrebno polagati vsaki den nekaj ovsa, sploh zrnja. Skrbeti je še dalje, da žival svojo hrano dobro prebavi ter ne dobi kolike, zaprtja itd. V to svrho moramo jo na prosti zrak spravljati, po dnevi na tekališče spuščati, lahko vpregati ali na knačtri okolo goniti.

Kdor tako ravna, temu bode kobila zdrava ostala in tudi krepko, zdravo žrebe prinese, katerega se ne lotijo hitro navadne bolezni žrebet n. pr.: hromost, driska, smolika itd.

Konji nimajo sedaj zunaj veliko opravkov. Zato moramo hlev večkrat prevetriti in razkužiti. Med tem se konji na prosti zrak spustijo. Ob lepih dnevih kaže jih zunaj hleva na solnci snažiti, med tem pa dveri in okna odpreti.

Mlade konje vadimo voziti, noge vzdigovati, kakor pri podkavanji. Roke kopitne naj kovač večkrat ogleda in prireže.

December ali gruden.

Zrak je razhlajen, zima pričela. Konje-rejec naj skrbi, da bo toplota v konjušnici vedno enakomerna, da torej zrak v njej ne bo ne pretopen, ne prehladen, okolo 10° Reaumur kaže najbolje kobilam in žrebetom. Konje pokrije zimska dlaka, naturna odeja proti zimskemu mrazu. Podobno odejo dobijo zverine v gozdih, konji na pustinjah, na pol divji konji v Aziji ter jih varuje, da ne zmrznejo. Zraven pa si morajo ti izpod snega, sreža in leda iskati revne hrane. No, tako daleč nečemo in ne smemo s svojimi konji, čeravno so gori omenjeni trdni kakor bi železo in ocelj bili.

Imeli smo uže v Avstriji državnih kobilarstev, kder so nekaj podobnega poskuševali, da bi prav krepkih in trdnih konj vzredili. Ubogim konjem polagali so malo sena, tem več slame primešavali pa jih puščali zunaj v tekališčih, ali v hlevih pa dveri in okna po noči in po dnevi odpirali, čeravno je gorkomer kazal 20° R. mraza. Kaj se je zgodilo? Breje kobile so shujšale, da še niti vstati niso mogle. Treba jih bilo krepčati z ovsem. Mnogo kobil je povrglo, in katere so vendar porodile, te so prinesle samih pohablencev, ki so precej za

hromostjo in smoliko počepali. Drugod so pa si ravno nasprotno domislili. Konjušnice so priredili konjem lepše, kakor ljudem hiše. Peči so postavili v nje in noč in dan kurili. Nasledek je bil zopet slab. Časih so vendar prisiljeni bili konje na zrak izgnati. Kmalu so se prehladili, napal jih je katar, hromost, driska in smolika.

Kmetski konjerejci kaj takega uže ne bodo poskušavali, vendar lahko povzamejo iz povedanega modri nauk: konjušnica ne bodi po zimi ne pretopla pa ne prehladna. Če je hlev prevelik, torej prazen in hladen, lahko stelje nanosimo, da prostor zasloni, ali krme: slame in sena ter opredelimo z deskami ta prostor od tal do dil ali oboka. Če pa je hlev majhen, pretesen in torej soparen, treba konje vsaki den izpustiti na prosto in med tem dveri in okna odpreti. Se vé tudi v prvem slučaju to je v prevelikem hlevu treba prevetrenja pa v to svrho zadostuje menje časa.

Nikakor ni svetovati, konje v hlevih odevati. To bi ravno tako bilo, kakor če bi kdo v zakurjeni hiši zimsko suknjo ali kožuh oblekel iz nje na prosti zrak prestopivši pa zopet slekel.

Konje moramo tudi po zimi na tekališča spuščati, da se ondi sprehodijo. Vendar opaznosti je treba. Mogoče je namreč, da je zemlja trdno zmrznena in potem kaže tekališče osnažiti raznih rup in jam, kder bi si konj lahko noge in kopita skvaril. Zato moramo tekališče kolikor mogoče poravnati. Kder pa je tekališče tratnato, ondi je tudi polzko in zopet konjem nevarno. Treba je tedaj s kompostom, gnojem, pepelom potrošati. Še slabeje za konje pa je,

če snega zapadne. Pomagamo s slamo, koje nekaj natrosimo.

Sedaj je tudi potrebno konje za voz ostro dati podkovati in podkove večkrat poojstriti, ker se kmalu zglodajo in odrgnejo. Velike vrednosti in priporočevanja vredno je sedanje podkovanje s podkovami, katerim se močne in ostre brade dajejo priviti ali „prišravbati“. Kajti če jih ne potrebujemo posebno če konj v hlevu stoji, jih lahko od podkove proč vzamemo. Če so pa zglodane, jih odvijemo in pri kovači poojstriti damo. To je res velike vrednosti. Če ni blizu takšnega kovača, nam ne sme pretežavno biti, da ga pojdemo tudi dalje iskat. Zlasti kopitom ostanejo tako krone vedno bolj okovarjene in zdrave.

XI.

Krvavo hcanje.

V obče prikaže se bolezen: krvavo hcanje le redkokedaj pri konjih. Uzrok jej pa je ali splošno oslABLjenje ali še bolj pogosto vnetje hcalnih organov bodi po kakšnem ranjenji bodi po užitji hudih rastlin ali po strupnih tva-rinah.

Bolezen lahko spoznamo: s hcanjem teče iz života kri tako, da je hcalnica več ali menje krvava.

Zdravila so različna kakor so uzroki različni, da je bolezen nastala. Če je nastalo krvavo hcanje vsled velike in splošne slabosti, daje se sledeča kaška: arnikino cvetje, hrastova skorja, kalmuševi koreni, vsake robe po 4 lote, kafra in jelenovec, vsakega po 3 kvintelce, moka in voda. Te smezi se da konju na jezik vsaki den 4krat za rečjo jajce veliko. Zraven se polaga dobro in obilno zrnja, in daje voda piti, v katero je moka ali šrotano zrnje vmešano.

Če pa je bolezen nastala, ker je žival od zunaj ranjena bila, vrači se tako, kakor če so se obisti vnele.

Časih pa so strupene rastline uzrok, na primer: zlatica, rožmarin, preslica, brstje od mladih jelš, cmerek in jagnedov. V tem slučaju se daje vsako uro bokal jesiha, olja ali žajfnice. Kedar krvavo hcanje dolgo trpi, vzame se kaška: namreč galuna 2 lota, hrastove skorje, kalmušovega korena, 8 lotov od vsake robe,

trpentinovca, kafrovca, potrebne vode in moke, kar se v dveh dnevih porabi. Nad obisti se vriba zmez iz: salmijakovca, 2 lota, trpentinovca in kafrovca, vsake robe po 5 lotov, vsakih 4 — 6 ur. V okornih slučajih deni nad obisti gnojev prišč, da začne vleči in gnojiti.

T a b l i c a,

po katerej spoznamo iz reznih zobov, koliko je konj star.

A. Doba zobov mlečnikov.

v dobi dobljenja zobov	{	sami	od 1 dneva do 1 1/2 meseca
		zraven tudi zobi srednjiki	od 1 meseca do 6 "
v dobi drgnenja zobov	{	" " srednjiki in krajniki	čez 6 "
		brez jedra: sami, srednjiki na obeh, krajniki na spodnjih robih drgneni	1 leto
		brez jedra: srednjiki in krajniki na obeh robih drgneni	1 1/2 leta
		brez jedra: srednjiki in krajniki	2 leti

B. Doba premenjave zobov.

v dobi premenjave zobov	{	sami: (zraven srednjikov in kraj- nikov)	Ravno prodirajo	2 1/2 leta
		zraven tudi srednjiki novi (poleg mlečnih krajnikov)	Začnejšo drgati se	3 "
v dobi premenjave zobov	{		Srednjiki prodirajo	3 1/2 "
			Začnejšo drgati se	4 "
			Krajniki prodirajo (jeklji prodirajo)	4 1/2 "
		zraven tudi stanoviti srednjiki in krajniki	Krajniki začne- jo drgati se	naspred- nj. robu 5 "
				nazadnj. robu . 5 1/2 "

Kazalo.

	Stran
I. Konjerejsko društvo štajersko	3
II. Kako pridemo k dobremu konjskemu plemenu ali rodu	6
III. Skrbeti je za snago v hlevih	9
IV. O poroštvi in poroštvenih napakah pri konjih . . .	11
V. Sumljiva ali kužna smolika in smrkelj	20
VI. Nahuha	23
VII. Norost tudi tiščavka imenovana	27
VIII. Smrkelj in črvivost	32
IX. Dolgo, mehko hrbtiše	37
X. Mesečni opravki konjerejca	42
Januvar ali prosinec	42
Februvar ali svečan	43
Marej ali sušec	46
April ali mali traven	49
Maj ali veliki traven	50
Junij ali rožnik	52
Julij ali mali srpan	53
Avgust ali veliki srpan	55
September ali kimovec	57
Oktober ali vinotok	59
November ali listopad	61
December ali gruden	63
XI. Krvavo hcanje	66
XII. Tablica, po katerej spoznamo iz reznih zobov, koliko je konj star	68

COBISS

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000412718

